

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

**Možnosti e-learningového vzdělávání
v seniorském věku**

Bakalářská práce

Autor: **Liliana Vodrážková**

Vedoucí práce: PhDr. Lucie Smékalová, Ph.D. et Ph.D.

© 2017 ČZU v Praze

Místo pro zadávací list

Místo pro zadávací list

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Možnosti vzdělávání v seniorském věku vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

.....

(podpis autora)

V dne

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Lucii Smékalové Ph.D. et Ph.D. za odborné rady a připomínky, které mi značně pomohly při vypracování této bakalářské práce. Také děkuji za její ochotu, trpělivost a čas, který mi věnovala při vedení mé práce.

Dále bych ráda poděkovala mé sestře Petře Vodrážkové, DiS. za odbornou konzultaci, kterou mi poskytla v průběhu psaní bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat všem respondentům.

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem **Možnosti e-learningového vzdělávání v seniorském věku** se zabývá analýzou e-learningového vzdělávání z pohledu seniorů a z pohledu odborníků. Teoretická část zahrnuje charakteristiku stáří. Dále uvádí informace zaměřené na aktivní stáří seniorů, především na výběr jejich volnočasových aktivit. Závěr teoretické části věnuje samotnému vzdělávání seniorů a detailnímu popisu jeho významu a funkce. Dále jsou zde uvedeny možné způsoby vzdělávání seniorů v České republice a obecné informace o distančním a e-learningovém vzdělávání.

Praktickou část tvoří kvalitativní výzkum v podobě dotazníků s otevřeným položkami a strukturovaného rozhovoru, které se zaměřují na analýzu e-learningového vzdělávání ze dvou pohledů, a to z pohledu seniorů a odborníků. Respondenty představují senioři, kteří studují Virtuální Univerzitu třetího věku a odborníkem je osoba, jež se zabývá tvorbou e-learningových kurzů pro seniory. Pro výběr respondentů byla zvolena metoda sněhové koule. Na základě analýzy byla vytvořena představa o pohledu na e-learningové kurzy pro seniory, která byla následně porovnaná a doplněna o názor odborníka.

Klíčová slova: Senioři, stáří, involuční změny, vzdělávání, e-learning

Abstract

My thesis titled “**Possibilities of E-learning Education in Old People**” focuses on the analysis of e-learning education from the perspective of both seniors and experts. The theoretical part of my work includes characteristics of old age. It also details information that focuses on the active old age of seniors, especially with regards to choice of leisure activities. One conclusion of the theoretical part is concerned with senior education and describes its importance and function. Furthermore, it includes a variety of ways of educating seniors in the Czech Republic, and general information about distant learning and e-learning education.

The practical part consists of qualitative research, in the form of structured interviews, which aims to analyze e-learning from two perspectives – seniors and experts. Respondents are senior citizens enrolled in A Virtual University of the Third Age and the experts are people focused on creating e-learning course for seniors. To select the sample of respondents we used the snowball method. Analysis of the seniors responses provided visual insight to their perspective of e-learning courses, which was subsequently compared and supplemented with expert view.

Key words: Senior, ageing, involution changes, education, e-learning

Obsah

Úvod.....	10
1 Cíle a metodika	12
2 Stáří v postmoderní době	13
2.1 Charakteristika stáří	14
2.1.1 Tělesné změny	15
2.1.2 Psychické změny.....	16
2.1.3 Sociální změny.....	16
2.2 Autonomie seniorů.....	18
2.2.1 Autonomie v seniorském věku	18
2.2.2 Aktivní stáří	19
3 Vzdělávání v seniorském věku	22
3.1 Význam a funkce vzdělávacích aktivit pro seniory	24
3.2 Specifika vzdělávání seniorů.....	25
3.3 Vzdělávání seniorů v České republice	28
3.3.1 Univerzity třetího věku (U3V).....	29
3.3.2 Univerzity volného času (UVČ)	31
3.3.3 Akademie třetího věku (A3V)	31
3.3.4 Další možnosti vzdělávání	32
3.3.5 Distanční a e-learningové vzdělávání	34
4 Praktická část	38
4.1 Cíl výzkumu	38
4.2 Výzkumné otázky.....	38
4.3 Metodika	38
4.4 Výběr a popis vzorku respondentů.....	40
4.5 Zpracování dat.....	41
4.6 Dotazníky	42
4.6.1 Dotazník č. 1	42
4.6.2 Dotazník č. 2	44
4.6.3 Dotazník č. 3	45

4.6.4	Dotazník č. 4	47
4.6.5	Rozhovor č. 1	48
4.7	Vyhodnocení výzkumných okruhů	53
4.7.1	Volba e-learningu	53
4.7.2	Výhody e-learningu	54
4.7.3	Nevýhody e-learningu.....	55
4.7.4	Přizpůsobení e-learningu seniorů.....	55
4.7.5	Práce seniorů s počítačem.....	57
	Závěr	58
	Zdroje	60
	Seznam obrázků a grafů.....	65
	Seznam příloh	66

Úvod

*„Každý, kdo se přestane učit, je starý, ať je mu 20 nebo 80. Každý, kdo se stále učí, zůstává mladý. Je nejlepší v životě zůstat mladý.“
(Henry Ford)*

Stáří tvoří neodmyslitelnou součást každého lidského života. Pokud nahlédneme do odborné literatury, uvidíme, že je stáří definováno jako podzim života, předposlední etapa života,..., tedy jako něco, co směřuje ke svému konci. Ovšem stejně jako na ostatní skutečnosti, ani na stáří nelze nahlížet pouze z jednoho úhlu pohledu. V tomto období sice končí člověk se svou profesní kariérou a musí se vyrovnat s dalšími úskalími či omezeními, která s sebou toto období přináší, ale vzhledem k nově nabitému volnému času, se před ním také otevírají nové možnosti a příležitosti, jak tuto etapu života prožít dle svého přání.

Dnešní společnost nabízí seniorům mnoho příležitostí, jak smysluplně využít svůj volný čas. Jedním ze způsobů trávení volného času může být věnování se koníčkům, zálibám, cestování či navštěvování kulturních akcí. Další možností využití volného času je prohlubování si svých znalostí studiem, neboť vědomosti a schopnosti každého jedince, i když si to nemusí uvědomovat, tvoří bohatství nevyčísitelné hodnoty. Neměli bychom ovšem opomenout, že existuje řada důvodů, které seniorům neumožňují strávit čas takovým způsobem, jakým by chtěli, ať už se jedná o důvody zdravotní, ekonomické či sociální.

V oblasti vzdělávání mohou být tyto bariéry odstraněny virtuální výukou, která umožňuje, aby se senioři vzdělávali ze svých domovů. Vzhledem k této skutečnosti jsem se rozhodla zaměřit tuto práci na distanční, konkrétně na e-learningové vzdělávání.

Práce je rozdělena na dvě části, a to na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se skládá ze dvou kapitol. První kapitola se zabývá tématem stáří. Pozornost je zde zaměřena na charakteristické znaky tohoto období a na aktivní stáří. Druhá kapitola se zabývá vzděláváním v seniorském věku. Kapitola popisuje význam a funkce vzdělávacích aktivit. Dále jsou zde představeny možnosti vzdělávání seniorů v České republice. Důraz je kladen především na distanční a e-learningové vzdělávání.

Praktická část se zabývá analýzou e-learningového vzdělávání. Cílem výzkumu je analyzovat e-learningové vzdělávání z pohledu seniorů a z pohledu odborníků.

Po analýze všech dotazníků a rozhovoru bude vytvořena představa o pohledu seniorů na e-learningové vzdělávání. Tato představa bude následně porovnána a doplněna o názor odborníka.

1 Cíle a metodika

Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat e-learningové vzdělávání z pohledu seniorů a z pohledu odborníků

Teoretická část je zpracována pomocí odborné literatury a měla by vysvětlovat důležité pojmy. Měla by tedy charakterizovat stáří, popsat význam a funkci vzdělávacích aktivit a představit všechny možnosti vzdělávání seniorů v České republice. Závěr teoretické části je věnován e-learningovému a distančnímu vzdělávání. Za metody v praktické části kvalitativního výzkumu byly zvoleny dotazníky s otevřenými položkami a strukturovaný rozhovor. Cílovou skupinou výzkumu byli senioři, kteří dosáhli důchodového věku. Vzhledem k tomu, že je tato hranice variabilní, vycházela jsem z periodizace Haškovcové (2010, s. 20), která uvádí, že toto období začíná 60. rokem života člověka. Dalším kritériem při výběru respondentů byla podmínka studia Virtuální Univerzity třetího věku. Pro výběr vzorku respondentů byla zvolena metoda sněhové koule. Jedním z respondentů byl také odborník, který se zaměřuje na tvorbu e-learningových kurzů pro seniory.

Na základě analýzy všech dotazníků a rozhovoru byla vytvořena představa o pohledu seniorů na e-learningové kurzy určené seniorům, která byla následně porovnána a doplněna o názor odborníka.

2 Stáří v postmoderní době

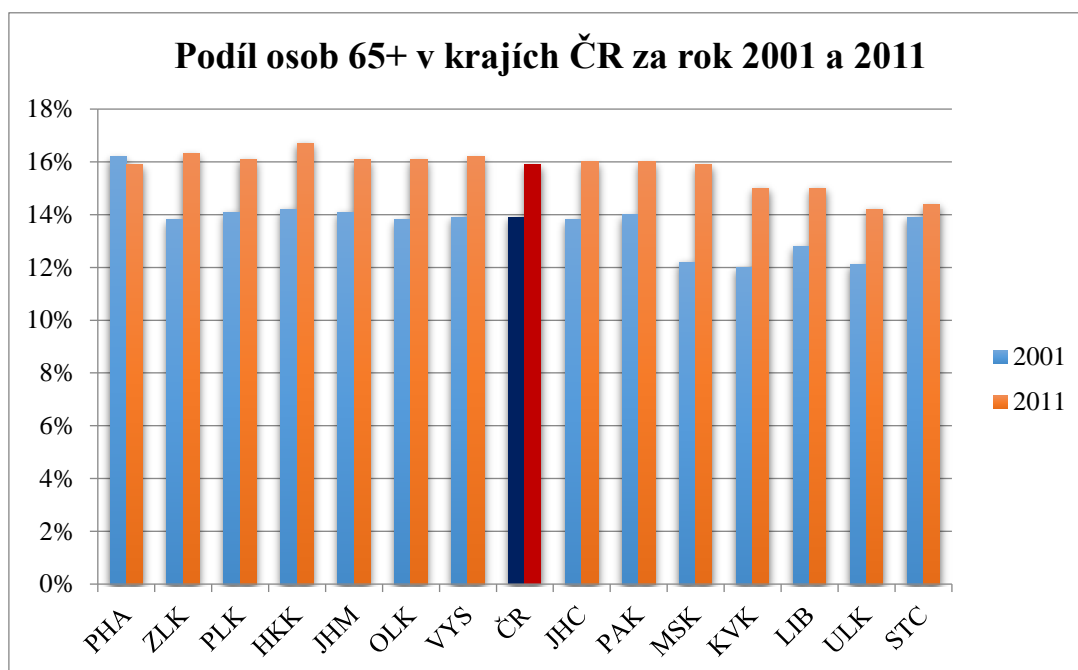
Postmoderní společnost s sebou přinesla mnoho velkých změn, se kterými se lidé napříč generacemi museli vyrovnat. Postmoderna se najednou stala svobodnější, tolerantnější, objevily se nové možnosti, nové technologie, ale i vyšší míra rozvodovosti či zodpovědnosti za vlastní jednání. Pro tuto dobu je také velmi příznačný kult mládí, který dnešní společnost vzývá. Stáří se tak dostává na „druhou kolej“ a je chápáno jako něco nežádoucího a podřadného. Senioři jsou vystaveni neustálému tlaku, který je nutí podlehnout „trendu“ mládí. Dochází zde tedy ke změně ve způsobu oblékání, stylu života a chování seniorů v postmoderní společnosti (Lipovetsky, 2003, s. 55 - 56).

Význam mládí podporují také média, která potvrzují, že mládí a jeho atributy se staly normou současné společnosti. Senioři se v médiích, např. v reklamách a časopisech, objevují jen sporadicky. Navíc jak uvádí Haškovcová (2010, s. 48), v médiích je na seniory pohlíženo převážně z negativního hlediska. O seniorech se velmi často mluví v souvislosti s důchodovou reformou nebo se zdravotnickou péčí. Většinová společnost v tomto případě zastává názor, že jsou senioři spíše na obtíž a stojí stát mnoho peněz.

Negativní postoje společnosti k seniorům a ke stáří vytváří nový společenský jev a to tzv. ageismus. Vidovicová (2008, s. 111) popisuje ageismus „*jako proces systematického stereotypizování a diskriminace lidí pro jejich stáří.*“ Haškovcová (2010, s. 34) doplňuje, že „*někdy je ageismus vysvětlován také jako averze vůči starým lidem a všemu, co stáří připomíná.*“ S ageismem se můžeme setkat v mnoha oblastech života seniorů. Jednou z oblastí výskytu je trh práce, kde velmi často dochází k diskriminaci na základě věku, dále pak ve zdravotnictví, kde jsou některé výkony limitovány věkem klientů nebo také v oblasti sociální péče. K ageismu dochází i v rámci rodiny nebo již zmiňovaných médií (Ort, 2004, s. 62).

Kalvach a kol (2014, s. 18) uvádí, že další charakteristikou postmoderní společnosti je stárnutí populace. To je zapříčiněno kvalitní lékařskou péčí, dobrými životními podmínkami a nízkou porodností. Dle ČSÚ (2015) žije v České republice téměř 2 miliony obyvatel starší 65 let. Kalvach a kol. (2014, s. 22) poukazují na skutečnost, že zastoupení seniorů v populaci bude trvale narůstat. Prognózy předpokládají, že se v České republice „*do roku 2050 celkový počet obyvatel*

lehce sníží, dětí mladších 15 let ubude o více než čtvrtinu, zatímco počet seniorů nad 65 let se zdvojnásobí, takže se přiblíží 30 % obyvatelstva“ (Kalvach a kol., 2014, s. 22). Tuto skutečnost nám dokládá i graf níže (ČSÚ, 2014).

Graf 1 Podíl osob 65+ v krajích ČR za rok 2001 a 2011 (ČSÚ)

Stárnutí populace může mít závažné následky a to především v oblasti ekonomické. Vlivem stárnutí populace dojde v této oblasti k postupnému ubývání ekonomicky aktivních jedinců a začne přibývat těch ekonomicky závislých. Tato destabilizace ekonomiky bude mít dopad především na sociální oblast (Haškovcová, 2010, s. 87-88).

2.1 Charakteristika stáří

Sak a Kolesárová (2012, s. 14) definují stáří jako „*životní fázi člověka ohraničenou dvěma časovými body. Horní věková hranice stáří je ostře vymezena smrtí. Spodní věková hranice je rozmazána tím, že jevy a procesy, které tvoří stáří, do života člověka vstupují postupně. Teprve úhrn těchto jevů a procesů tvoří stáří.*“

Čevela a kol. (2012, s. 19) popisují stáří jako „*poslední vývojovou etapu, která uzavírá, završuje lidský život. Souhrnně jde o projev a důsledek involučních změn funkčních i morfologických, probíhajících druhově specifickou rychlostí s výraznou interindividuální variabilitou...*“

Důležité je také zmínit periodizaci stáří. Haškovcová (2010, s. 20) člení stáří takto:

- *45 – 59 let – střední, nebo též zralý věk;*
- *60 – 74 let – vyšší věk, nebo rané stáří;*
- *75 – 89 let – stařecký věk, neboli sénium, vlastní stáří;*
- *90 let a výše – dlouhověkost.*

Pro srovnání bych dále chtěla uvést členění stáří dle Mühlpachra (2004, s. 21):

- *65 – 74 – mladí senioři;*
- *75 – 84 – staří senioři;*
- *85 a více – velmi staří senioři.*

2.1.1 Tělesné změny

Některé změny ve stáří jsou patrné již na první pohled. Jde především o změny, které jsou spojené se zevnějškem starého člověka. Vlasy začínají řídnout a šedivět, objevují se hluboké vrásky a pigmentové skvrny. Svalstvo ochabuje a postava starého člověka působí shrbeně (Haškovcová, 2010, s. 31). S přibývajícím věkem také dochází ke zhoršování smyslového vnímání. K nejvýraznějšímu zhoršení dochází u zraku a to až u 90 % lidí starších 60 let. Postupně se zhoršuje i sluchové vnímání, které spolu se zhoršením zraku může výrazně omezit život jedince. V důsledku těchto změn může dojít k poklesu jejich výkonu při pracovních či volnočasových aktivitách nebo ke ztížení komunikace s druhými lidmi (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 185-186).

Negativně ovlivněno bývá i celkové zdraví člověka. Velmi často bývá oslabena imunita a senioři se stávají náchylnější k nemocem. To způsobuje častý výskyt onemocnění, zejména chronického charakteru (Vágnerová, 2000, s. 448-449). Langmeier a Krejčířová (1998, s. 184) doplňují výčet o výskyt nádorových a kardiovaskulárních onemocnění. Autoři dále uvádí, že se zpomaluje hojení ran a dochází ke ztrátě pružnosti vaziva starších lidí.

2.1.2 Psychické změny

V období stáří dochází k psychickým změnám, které jsou ovlivněny vzájemným působením biologických a psychosociálních faktorů. Za jednu z výrazných změn se považuje zpomalení duševní činnosti, které je způsobeno pomalejší aktivitou mozkových buněk (Říčan, 2006, s. 375). To má za následek, že staří lidé déle zpracovávají a uchovávají nově získané informace. Zpomalení nastává i v oblasti rozhodování, které může být pro seniora stresující. V důsledku toho preferují senioři spíše stereotypní chování (Vágnerová, 2000, s. 451-454).

Holásková (2005, s. 137) popisuje další změnu a tou je zhoršení paměti, zvláště té krátkodobé. Tato změna se promítá do schopnosti učit se, která se s věkem snižuje. Ovlivněna bývá i kvalita myšlení, což velmi často vede k již zmíněnému stereotypnímu způsobu uvažování.

V tomto období do popředí vystupují negativní charakteristiky jedinců. Říčan (2006, s. 378) píše, že „*zkušenost říká, že ve stáří se člověk někdy stává karikaturou sebe sama, že se projeví nepěkné vlastnosti a sklony, které v mládí a ve středním věku dokázal utlumit... Naopak hysterické osobnosti, které otravovaly život celému okolí věčným citovým neklidem a sklonem ke scénám, se k stáru často uklidňují.*“

2.1.3 Sociální změny

K zásadním změnám dochází také v oblasti sociální. Mnohé změny, které se v tomto období odehrávají, mohou vést k omezení sociálních kontaktů a senior se může cítit osamělejší než kdy dříve (Vágnerová, 2000, s. 460).

Vohralíková a Rabušic (2004, s. 56-57) popisují možné příčiny, které vedou k izolaci seniora. Jsou jimi:

- zhoršená schopnost navazovat nové kontakty;
- ztráta předešlých sociálních kontaktů;
- zhoršující se/ špatný zdravotní stav;
- rodinný stav a forma rodinného soužití;
- omezené finanční prostředky.

Je nezbytné předejít izolaci seniora a to všemi možnými způsoby. Základním ochranným prvkem před osamělostí seniora je rodina, přátelé, sousedé a další

známí. Senior může také navázat nové kontakty prostřednictvím kurzů či jiných vzdělávacích aktivit. Opomenout bychom neměli kluby a další zařízení sdružující seniory, nebo zařízení umožňující všem lidem zapojit se do různých volnočasových aktivit. I nové technologie mohou spojovat seniora se svým okolím a zabránit tak pocitu osamělosti (Třetí věk, 2005).

Jednou z hlavních změn v období stáří je odchod do důchodu. Vohralíková a Rabušic (2004, s. 54-55) uvádí, že téměř polovina seniorů vnímá odchod do důchodu kladně. V hodnocení této události však hraje důležitou roli vzdělání. Senioři se základním vzděláním odcházejí do důchodu raději než senioři s vysokoškolským vzděláním. Tato skutečnost může být způsobena tím, že vysokoškolsky vzdělaní senioři mají obavy z dopadů této události na jejich společenské postavení. S odchodem do důchodu je spojena řada změn. Jednou z nich je nadbytek volného času, který by měl být seniory vhodně využit (např. zájmy, dalším vzděláváním aj.). Dále je to materiální zabezpečení. Ve většině případů je penze seniorů menší než jejich předchozí plat. A již zmíněná osamělost, která může být zapříčiněna úbytkem sociálních kontaktů po odchodu z pracovního života.

Stáří je také spjato se ztrátou životního partnera. Smrtí partnera ztrácí senior určitou jistotu, kterou mu zesnulý partner poskytoval. Dochází též ke ztrátě smyslu života, společné budoucnosti a senior jen velmi těžce hledá motivaci k realizaci dalších plánů. Ztráta blízké osoby se odráží i na ekonomické situaci pozůstalého seniora. Velmi často dochází k jejímu zhoršení a to zejména u žen, kterým jsou vypláceny nižší důchody (Vágnerová, 2000, s. 474-476).

2.2 Autonomie seniorů

Sýkorová (2007, s. 73) uvádí, že pojem autonomie „bývá ztotožňován s individuální svobodou, samosprávou nebo suverenitou, sebeovládáním,... někdy je pojímán jako svobodná vůle... či volba, resp. rozhodování. Je spojován s kritičností a nezávislostí ve vytváření a vyjadřování názorů, přesvědčení, s reflexí vlastních zájmů, jejich prosazováním, se samostatným určováním a naplňováním cílů, projektů a plánů, realizací vlastních hodnot.“

Sýkorová (2007, s. 75) dále konstatuje, že „autonomii lze považovat za relativní samostatnost jedinců vzhledem k sociálnímu okolí, jejich schopnost, vůli a možnost vést v daném prostředí život podle vlastních pravidel, rozhodovat o něm a kontrolovat jej.“

Truhlářová a Vosečková (2013, s. 100) uvádějí faktory, které podmiňují skutečnou autonomii člověka. Jsou jimi:

- *fyzické, rozumové a sociální schopnosti – schopnost sebeurčení, volby, svobodného rozhodnutí a jednání v souladu se svými potřebami;*
- *prostředí – uplatnění autonomie na něm z velké míry závisí, člověku buď umožňuje, nebo neumožňuje být autonomní;*
- *vůle a motivace – pokud člověku chybí, podřídí se rozhodování druhých, stane se závislým a nechá se vést.*

2.2.1 Autonomie v seniorském věku

Autonomii seniorů může ovlivnit řada faktorů, jakými jsou např. nemoc, prostředí či změny spojené s procesem stárnutí. Tyto faktory se mohou projevit i na soběstačnosti a závislosti jedince na druhých lidech. Důležité je uvědomit si, že i když je jedinec nesoběstačný nebo závislý na pomoci druhých, nemusí to znamenat, že není zachována jeho autonomie (Dvořáčková, 2012, s. 29-30).

Realizované výzkumy poukazují na skutečnost, že sami senioři definují autonomii různými způsoby. „Někteří senioři se snažili zformulovat „skutečnou definici“ autonomie, jiní byli zcela konkrétní a odkazovali se na svoji osobní situaci, čili vysvětlovali na sobě samých, co znamená být autonomní“ (Sýkorová, 2007, s. 85). Výsledky studií ukazují, že senioři autonomii nejčastěji pojímají jako samostatné zvládnutí běžných každodenních činností, tzn. jako fyzickou soběstačnost a také jako zabezpečení základních potřeb, např. jídlo, hygiena a obstarávání vlastní

domácnosti. Jiní zdůrazňují absenci pomoci druhých lidí a institucionální péče. Ale i zde hraje významnou roli fyzická soběstačnost. Autonomie je pro mnohé spojena též s finanční soběstačností, kdy je pro ně důležité, aby vyšli s penězi a nemuseli si půjčovat od jiných. V neposlední řadě znamená pro seniory autonomie volnost a svobodu, tedy mít možnost projevit svůj názor, dělat, co sami chtějí a zároveň, aby nebyli do ničeho nuceni (Sýkorová, 2007, s. 85-87).

Vavříková (2013) zdůrazňuje potřebu udržovat svou autonomii a to za pomoci vyvážených fyzických aktivit, udržením sociálních vztahů s okolím a dalším seberozvojem v rámci vzdělávacích aktivit.

2.2.2 Aktivní stáří

Aktivity seniorů se příliš neodlišují od aktivit mladší generace, jen je senior přizpůsobuje svým možnostem. Jak uvádí Vohralíková a Rabušic (2004, s. 76): „*Dnešní trend podpory aktivního stáří vychází z předpokladu, že život dělá bohatším a uspokojivějším zapojení jedince do společenských vztahů a aktivit v různých sférách života společnosti.*“ Stejně tak jako u mladých lidí i u seniorů je velmi důležité, jak využijí svůj volný čas.

Některé zahraniční výzkumy prokázaly, že aktivní využití volného času přináší seniorům mnoho výhod. Bočková a kol (2011, s. 133) zmiňují tyto:

- *rozvoj dovedností;*
- *zlepšení fyzické aktivity;*
- *zlepšení kreativity a vlastního vyjádření;*
- *pocit užitečnosti a zodpovědnosti;*
- *uspokojení z péče o druhé;*
- *možnost vyjádření názoru.*

Je ovšem důležité zmínit, že aktivní životní styl seniorů je determinován několika faktory. Kuchařová a kol. (2003, s. 40-44) je shrnují do následujících bodů:

- partnerské soužití – páry se mnohem častěji zapojují do aktivit nežli jednotlivci;
- zdravotní stav – nejvíce ovlivňuje aktivitu mimo domov a činnosti fyzického rázu;
- vzdělání – vzdělanější lidé jsou mnohem aktivnější;
- finanční prostředky – nedostatek financí v některých případech stěžuje aktivní způsob života;
- životní postoj – spokojenější lidé vedou mnohem aktivnější život;
- příprava na stáří – autoři ji považují za nejsilnější determinantu aktivního stáří a zdůrazňují, že stáří navazuje na předchozí způsob života.

Když se zaměříme na konkrétní aktivity seniorů, můžeme se setkat s rozličnou náplní volného času. Důležitou roli při výběru volnočasových aktivit hraje i bydliště seniora, tzn. možnosti kulturního vyžití v dané obci či městě. Haškovcová (2010, s. 178-181) uvádí, že někteří senioři vyplňují svůj volný čas pracovními povinnostmi, studiem nebo svými zálibami a koníčky. Jako příklad typických koníčků můžeme uvést sběratelství, ježdění na chalupu, na chatu či různé ruční práce. Mezi velmi oblíbené patří i turistika, hudba a tanec. Jen okrajově se senioři věnují sportu.

Další aktivitou, kterou senioři vykonávají je nakupování. Novým jevem v této oblasti je tzv. window – shopping neboli nakupování bez koupě. Tento jev je typický pro velká nákupní střediska, která poskytují prostor pro rekreaci a v některých případech i dopravu zdarma. Jak již bylo zmíněno, o výběru aktivit často rozhoduje i ekonomický kapitál jedince či páru a z toho důvodu bývá pro některé seniory návštěva kulturních akcí spíše ojedinělou záležitostí. Významnou roli v návštěvě kulturních akcí hraje i vzdálenost divadla nebo kina, a to, zda má senior doprovod (Vidovicová et al., 2013, s. 134-137).

Kuchařová a kol (2003, s. 41) zmiňují, že nejrozšířenější aktivitou mezi seniory je sledování televize a četba novin a časopisů. Autoři dále doplňují výčet volnočasových aktivit o návštěvy příbuzných a přátel.

V posledních letech je seniorům věnována větší pozornost nežli dříve. To vede ke vzniku aktivit, které jsou určeny pouze seniorům. Jako příklad můžeme uvést senior fitcentra, cestovní zájezdy zaměřené na seniory nebo speciální umělecké kroužky (Formanová, 2012, s. 27). Závěrem lze říci, že senioři stejně jako jiné věkové kategorie mají nespočet možností využití volného času a záleží jen na jejich uvážení, jak tento čas využijí.

3 Vzdělávání v seniorském věku

Vzdělávání není jen výsadou mladé generace. Na potřebu vzdělávání ve vyšším věku poukazoval již J. A. Komenský, který své tvrzení zdůvodňoval takto: „...*jestliže je stáří součástí našeho života, je tedy i součástí školy, a tím i školou samotnou, a tudíž musí mít své učitele, svá pravidla, své cíle a studie, a také svou vlastní kázeň, tak aby pokroky byly možné i v životě starců*“ (In Tomczyk, 2015, s. 39). Potřebu vzdělávání ve vyšším věku potvrzuje i Mühlpachr (2004, s. 132), který uvádí, že vzdělávání a výchova nejsou jen záležitostmi dětství a mládí, ale je to celoživotní proces. Mühlpachr (2004, s. 132) dále zdůrazňuje, že je nezbytné „*vytvořit takové podmínky a vzdělávací příležitosti, aby lidé cítili potřebu vzdělávat se a zdokonalovat a také mohli a chtěli tuto svou potřebu uspokojit v průběhu celé své životní dráhy, tedy i v postproduktivním věku*“.

Vzdělávání je tedy chápáno jako celoživotní nepřetržitý proces, který zahrnuje „*veškeré vzdělávací aktivity jedince, které mají za cíl rozvoj jeho znalostí, dovedností a kompetencí a zároveň umožňují jak osobnostní růst, tak občanské a profesní uplatnění*“ (Veteška, 2011, s. 50). Veteška (2010, s. 18) dále doplňuje, že celoživotní učení obsahuje vzdělávání formální, neformální a informální, které charakterizuje takto:

- *formální vzdělávání – je realizováno ve vzdělávacích institucích, zpravidla ve školách... Zahrnuje na sebe navazující vzdělávací stupně – základní, střední a vysokoškolský – a absolventi jednotlivých stupňů získají potvrzení – vysvědčení, diplom, certifikát, apod.*
- *...neformální vzdělávání – realizuje se formou kurzů, seminářů apod., zpravidla v zařízeních zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích institucí, neziskových organizací, ale i v klasických školách... Neformální vzdělávání, které nevede k získání uceleného stupně vzdělávání, zahrnuje např. kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, rekvalifikační kurzy, kurzy autoškol, ale také krátkodobá školení a přednášky...*
- *informální vzdělávání – rozumí se jím proces získávání vědomostí, osvojování dovedností, postojů a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, rodině a ve volném čase (ze sociálního prostředí a osobních kontaktů). Zahrnuje rovněž sebevzdělávání...je neorganizované, zpravidla nesystematické a institucionálně nekoordinované.*

V souvislosti se vzděláváním seniorů je důležité zmínit pojem gerontoandragogika. Tomczyk (2015, s. 41) tento pojem definuje jako subdisciplínu andragogiky, „jež zahrnuje teoretické základy vzdělávání a výchovy seniorů na stáří a ve stáří.“ Livečka (In Špatenková, Smékalová, 2015, s. 17) doplňuje, že se jedná o „nově budovanou vědní disciplínu pedagogiky, která slouží k přípravě dospělých občanů na aktivní a tvůrčí etapy stáří z hledisek výchovných a vzdělávacích potřeb, zájmů, funkcí a cílů výchovy a vzdělávání dospělých. Zahrnuje nejen teoretická východiska a pojetí, výchovu ke stáří a ve stáří, ale také praktické ukázky řešení a metodiky postupů při realizaci této výchovy a vzdělávání dospělých.“

Špatenková a Smékalová (2015, s. 17 - 18) poukazují na různorodost používaných pojmů užívaných v souvislosti se vzděláváním seniorů a shrnují je do následujícího výčtu:

- *gerontopedagogika, resp. pedagogika starších lidí nebo pedagogika stáří a stárnutí;*
- *geragogika;*
- *gerontagogika, gerontogogika;*
- *geragogie;*
- *vzdělávací gerontologie;*
- *gerontologické vzdělávání;*
- *vzdělávání seniorů;*
- *eldergogy.*

Špatenková a Smékalová (2015, s. 19) dále uvádějí, že gerontopedagogiku je „možné vymezit také jako nauku o animaci seniorů. Animace, tj. oduševňování, nikdy nekončící humanizace člověka, je přitom vztažena jak na enkulturaci (tj. získávání a osvojování kulturních kompetencí), tak i na socializaci a resocializaci (tj. na optimalizaci sociálních pozic a rolí) nebo edukaci (tj. záměrné a cílevědomé formování člověka, jeho výchovu a vzdělávání).“

3.1 Význam a funkce vzdělávacích aktivit pro seniory

Vzdělávání přináší seniorům mnoho výhod, které často vedou ke zlepšení kvality jejich života. Jednou z výhod, které vzdělávání přináší, je lepší orientace ve společnosti. Senior je díky vzdělávacímu procesu zapojen do dění ve společnosti, má příležitost nadále prohlubovat své znalosti a dovednosti a to mu umožňuje přizpůsobit se požadavkům společnosti (Čípová, 2011, s. 136). Jako příklad lze uvést ovládání nových technologií. Tyto technologie se staly nedílnou součástí naší společnosti a pro seniora je nezbytné, aby je uměl ovládat. V opačném případě může dojít k dezorientaci seniora a jeho vyloučení ze společnosti.

Vzdělávání seniorům pomáhá v navazování nových vztahů. Nově navázané vztahy zároveň zabraňují případné izolaci seniora a pocitu osamělosti. Tomczyk (2015, s. 48) dále uvádí, že vzdělávání „*se podílí na osobnostním vývoji každého člověka a skýtá možnosti sebepoznání, pochopení a vytvoření vlastní identity jednotlivce. Napomáhá pozitivnímu vnímání života, umožňuje pochopit jeho smysl a odhalit tajemství lidské existence.*“ Vzdělávání též zvyšuje sebeúctu a jistotu člověka, podporuje jeho kreativitu, inovativnost a „*poskytuje vzorce chování v nově poznávaných sociálních prostorách*“ (Tomczyk, 2015, s. 49). Dle Šeráka (2009, s. 193) se senioři dále vzdělávají proto, že si chtějí udržet svoji soběstačnost a chtějí uskutečnit aktivity, na které předtím neměli čas.

Vzdělávání v postproduktivním věku plní též řadu funkcí. Livečka (In Veteška a kol., 2011, s. 135) je definuje takto:

- *preventivní funkce – naplňuje se opatřeními, které v předstihu pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a stáří;*
- *anticipační funkce – přispívá k pozitivní připravenosti na změny ve stylu života, zejména v souvislosti s odchodem do důchodu;*
- *rehabilitační funkce – je spojena se znovuobnovováním a udržováním fyzických a duševních sil pro další činnost jedince;*
- *posilovací funkce – je považována za nejvýznamnější, přispívá k rozvoji zájmů, potřeb a schopností lidí v postproduktivním věku, k podpoře jejich aktivity, ke kultivaci jejich zájmů a potřeb.*

Vymazal (In Tomczyk, 2015, s. 50 - 51) uvádí rozmanitější členění funkcí vzdělávání v seniorském věku:

- *světonázorová – umožňuje lepší orientaci a pochopení okolního světa;*
- *všeobecně vzdělávací – rozšiřování a aktualizování souboru vědomostí;*
- *sociálně adaptační – připravuje na přijetí sociálních rolí;*
- *sociálně integrační a kontrolní – zprostředkovává systém hodnot a umožňuje tak integraci lidí do společnosti;*
- *kompenzační – dává příležitosti dohnat nedostatky z dřívějších etap vzdělávání;*
- *popularizační – získávání a sdílení nových vědomostí;*
- *stimulační – podnět k dalšímu vývoji;*
- *kvalifikační – příprava k plnění profesních rolí;*
- *ekonomická – související se zvyšováním existenční úrovně díky nabývání nových kompetencí, jež mohou být využité na trhu práce či v osobním životě;*
- *fixační – upevňování již získaných vědomostí či dovedností;*
- *relaxační a regenerační...;*
- *animační – obsahové využití volného času, předcházení monotónnosti;*
- *seberealizační a sebeutvářecí – umožňuje znova vytvářet svou vlastní identitu;*
- *preventivní – ve vztahu ke zdraví;*
- *afiliační – pocit sounáležitosti s danou organizací.*

Jak již bylo zmíněno výše, vzdělávání v seniorském věku umožňuje seniorům aktivní využití volného času a přináší s sebou mnoho pozitiv. Všeobecně lze říci, že vzdělávání zkvalitňuje život seniorů. V procesu vzdělávání je klíčová především motivace seniora. Pokud nebude senior dostatečně motivován, nebude ochoten zúčastnit se jakýchkoliv aktivit (Tomczyk, 2015, s. 121).

3.2 Specifika vzdělávání seniorů

Je nezbytné uvědomit si, že v seniorském věku dochází k mnoha změnám, které ovlivňují schopnost učení. Klevetová a Dlabalová (2008, s. 54) uvádějí, že senioři lépe zpracovávají učivo, které má logickou strukturu a praktický dopad. Dochází též ke zhoršení paměti, zvláště krátkodobé, to způsobuje, že senior potřebuje na zpracování informací více času. Autorky dále upozorňují, že snížený výkon seniora

nemusí být nutně způsoben nepochopením výkladu, ale může být projevem jeho nejistoty. Proto je důležité seniora chválit a povzbuzovat.

Čípová (2011, s. 144) uvádí, že „*vzdělavatelnost seniorů se odvíjí od vnitřních podmínek bio-psycho-sociálního typu, kdy je potřeba vycházet z kognitivních funkcí jednotlivce, z osobnosti člověka, z jeho motivace, ze schopnosti a umění učit se novým věcem, ze zdravotního stavu a úrovně dosažených znalostí a vědomostí.*“ *Vzdělavatelnost* je též ovlivněna trhem práce, rodinou seniora nebo také tlakem společnosti (normy, tradice a kultura) (Čípová, 2011, s. 145).

Specifické potřeby seniorů by si měli uvědomit také organizátoři vzdělávacích aktivit. Základními požadavky jsou dle Šeráka (2009, s. 196):

- *dostupnost místa konání;*
- *bezbariérovost všech prostor;*
- *vhodná intenzita osvětlení;*
- *dostatečná hlasitost výkladu;*
- *přiměřená velikost, kontrast a grafika vzdělávacích a informačních materiálů;*
- *přítomnost protiskluzových a stabilizačních prvků.*

Specifické potřeby seniorů je nutné zohlednit i při tvorbě vzdělávacích programů. Zde je ovšem potřebné vycházet z různorodosti dané skupiny, neboť senioři se odlišují nejen psychikou a poznávacími schopnostmi, ale i fyzickými silami. Jedná se o tzv. věkový mainstreaming. Vidovicová a Gregorová (In Šerák, 2009, s. 195) ho definují jako „...*integraci určitého tématu nebo problému do agenturních procesů formulování politik, jejich plánování, rozhodování o těchto politikách, do jejich realizace a vyhodnocování... cílem je zajistit každému svobodu rozvíjet své osobní schopnosti a činit tak bez omezení daných ve věkových rolích, přičemž případné rozdílné chování, aspirace a potřeby osob v různém věku jsou považovány za rovné a jsou stejně hodnoceny a podporovány.*“ Věkový mainstreaming lze chápat jako nástroj, kterým je možné bojovat proti diskriminaci, stereotypizaci a stigmatizaci seniorů (Šerák, 2009, s. 194).

Při vzdělávání seniorů by se měly dodržovat následující zásady (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 55):

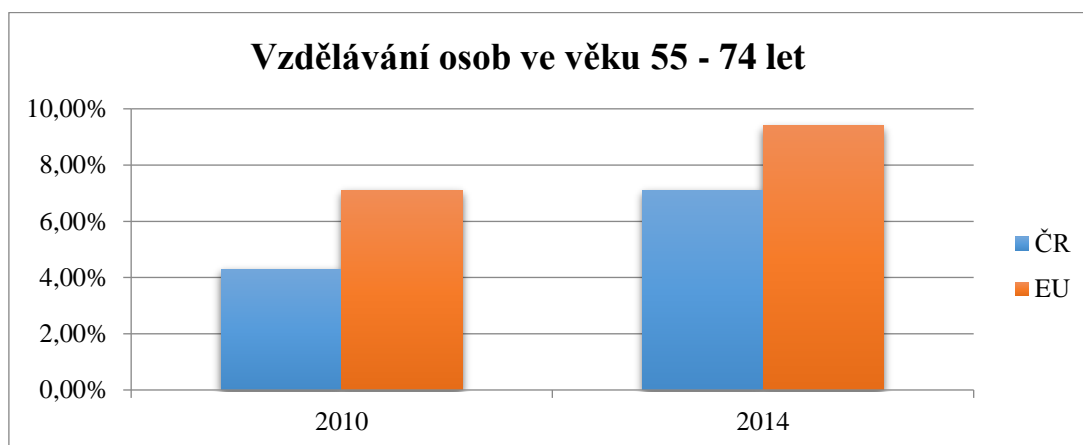
- *„Starší člověk potřebuje k pochopení nového svůj vlastní způsob a vlastní tempo.*
- *Potřebuje mít k dispozici přehledné a názorné písemné informace.*
- *Příliš mnoho informací najednou nezvládne senior přijmout, je třeba je rozdělit na několik částí.*
- *Při výuce a vzdělávání seniorů je třeba objevit jejich schopnosti a opírat se o jejich možnosti a dovednosti.*
- *Je třeba se vyjadřovat pomalu a srozumitelně a ptát se, zda jsme to řekli tak, aby nám rozuměl.*
- *Při nácviku používání nových pomůcek je nutné jednotlivé kroky opakovat a dbát na to, aby je senior sám zkoušel. Jedině tak odnaučíme chyby v prvopočátku...*
- *Není vhodné dávat seniorovi příliš mnoho úkolů najednou.*
- *Po starém člověku nelze chtít, aby se učil nazpaměť. Naučené je nutné opakováním uložit do dlouhodobé paměti.*
- *Starý člověk potřebuje znát limity svých možností, vědět, proč něco dělá a k čemu to vede.*
- *Senior potřebuje za svou snahu a píli ocenění. Pocit úspěchu přináší motivaci ke zvládnutí dalších úkolů.*
- *Zvolíme-li správný přístup, senior sám v sobě objeví nové schopnosti a přesvědčení, že nikdy není pozdě něco chtít dokázat.“*

Senioři by se dále měli aktivně účastnit vzdělávacích aktivit, neměli by být jen pasivními posluchači. Vzdělavatel by se měl odvolávat na životní zkušenosti seniorů a jejich uplatnění. Učební látka by měla být propojena s aktuálními potřebami účastníků edukace. Velmi prospěšná se též ukázala zpětná vazba ve formě diskuzí či seminárních. Tyto zásady usnadňují průběh učení a zefektivňují jeho výsledky (Palán, 2002, s. 178).

3.3 Vzdělávání seniorů v České republice

V této kapitole bych se chtěla zaměřit na faktory, které ovlivňují účast seniorů na vzdělávacích aktivitách. Dále se budu zabývat možnostmi vzdělávání seniorů v České republice a jejich stručné charakteristice. Také bych se chtěla zabývat distančním a e-learningovým vzděláváním jako možnou formou vzdělávání seniorů.

Některé uskutečněné výzkumy ukazují, že v posledních letech roste v České republice počet seniorů, kteří mají zájem o vzdělávání. Ovšem v porovnání s průměrem Evropské unie stále zaostáváme (viz graf níže). Pro zajímavost bych chtěla uvést, že např. v Dánsku v roce 2014 se vzdělávacích aktivit účastnilo téměř 46 % lidí ve věku 55 – 74 let (ČSÚ, 2015).

Graf 2 Vzdělávání osob ve věku 55 - 74 let (ČSÚ)

McGivney (In Šerák, 2009, s. 18) uvádí, že malý zájem o vzdělávací aktivity v seniorském věku může být způsoben několika faktory. Jsou jimi:

- *nedostatek času;*
- *negativní zkušenosti ze školy;*
- *nedostatek peněz;*
- *nedostatek sebedůvěry;*
- *nutnost starat se o potomky;*
- *málo příležitostí ke vzdělávání;*
- *jeho nepotřebnost;*
- *špatná dostupnost vzdělávacích možností;*
- *nevhodný čas kurzů.*

Účast na vzdělávacích aktivitách je mimo jiné ovlivněna dosaženým vzděláním seniorů, kdy vysokoškolsky vzdělaní senioři se více zapojují do vzdělávacích aktivit a mají neustálou potřebu edukace. Důležitou roli hraje i bydliště seniora, kdy města nabízejí seniorům širší nabídku vzdělávacích aktivit než vesnice. V neposlední řadě je účast na vzdělávacích aktivitách ovlivněna zdravotním stavem seniorů (Šerák, 2009, s. 19).

Každé město či obec nabízí určité možnosti edukace seniorů. Mezi nejznámější instituce v České republice patří univerzity třetího věku, akademie třetího věku a univerzity volného času. Nesmíme také opomenout možnosti vzdělávání, které nabízejí některé organizace, nadace, kluby či spolky, jakými jsou např. Život 90, Centrum Elpida, Centrum celoživotního vzdělávání apod. Tyto vzdělávací instituce poskytují seniorům široké spektrum kurzů, např. chemie, malování, historie, zdravotvěda, počítačové kurzy, jazykové kurzy aj.

3.3.1 Univerzity třetího věku (U3V)

Palán (2002, s. 224) definuje U3V jako „*aktivity vysokých škol na pomoc vzdělávání seniorů. Neposkytují ucelené vysokoškolské ani jiné vzdělání. Mohou být jedno i vícesemestrové s různým odborným zaměřením, přičemž základním předpokladem je vysokoškolská úroveň předávaných informací. Vzdělávání zde není cílem, pouze prostředkem aktivního naplnění života.*“

U3V nejsou výdobytkem posledních let. První U3V vznikla již roku 1973 na francouzské univerzitě v Toulouse a jejím zakladatelem byl prof. Pierre Vellase, který se poté stal i prezidentem Asociace univerzit třetího věku (Tomczyk, 2015, s. 57). Tento typ univerzit se v evropských zemích velmi rychle ujal, např. ve Francii, Belgii či Polsku. Je zajímavé, že se U3V neujaly v USA. Tato skutečnost je pravděpodobně způsobena odlišným systémem vzdělávání a vzdáleností jedinců od měst s univerzitami (Haškovcová, 2010, s. 128).

Tomczyk (2015, s. 58) uvádí, že vzdělávání seniorů v České republice probíhalo ještě před vznikem U3V a to zásluhou spolků, jakými byly např. Kluby aktivního stáří nebo Československý červený kříž. V České republice začaly U3V fungovat v roce 1986, první kurzy a přednášky se uskutečnily na Univerzitě Palackého v Olomouci a na Univerzitě Karlově v Praze. Mezi první U3V se řadí i Jihočeská univerzita v Českých

Budějovicích. V současné době je v České republice více jak 20 univerzit, jejichž součástí jsou U3V. Jejich přehled lze nalézt na stránkách Asociace univerzit třetího věku.

Univerzita Palackého v Olomouci uvádí funkce U3V:

- *představuje jednu z možností kvalitního naplnění volného času;*
- *podporuje aktivizaci starších dospělých a seniorů;*
- *zpřístupňuje jim vhodnou formou nové poznatky, vědomosti a dovednosti, které mohou využívat nejen pro svůj osobní rozvoj;*
- *podporuje psychickou a fyzickou svěžest a autonomii osob ve vyšším věku;*
- *eliminuje sociální vyloučení seniorů a do jisté míry je zárukou jejich autonomie a integrace do společnosti;*
- *má především charakter „společenské události“, umožňuje navazování nových přátelství, překonávání pocitu osamělosti, izolovanosti či nepotřebnosti osob vyššího věku.*

Haškovcová (2010, s. 129) shrnuje výše uvedené funkce do čtyř kategorií – *preventivní, rehabilitační, posilovací, komunikační*. A dodává, že senioři, kteří aktivně studují, věnují méně pozornosti svým stávajícím osobním problémům, případně je lépe zvládají a vykazují menší míru nemocnosti.

Uchazeči o studium na U3V musí také splňovat určité podmínky pro přijetí ke studiu. Jednou z podmínek je důchodový věk, druhou podmínkou je středoškolské vzdělání s maturitou. V některých případech může být podmínka maturity prominuta (Univerzita Karlova). Vzhledem k tomu, že kurzy U3V mají formu přednášek a nejsou totožné s akreditovanými obory vysokých škol, objevuje se kritika skutečnosti, že senioři nemohou dosáhnout formální kvalifikace a jsou odděleni od studentů prezenčního studia. V posledních letech ovšem dochází k zpřístupnění některých kurzů bakalářského programu pro posluchače U3V, kteří se tak mohou účastnit přednášek spolu se studenty prezenčního studia. Jako příklad bych chtěla uvést Univerzitu Palackého v Olomouci či Pedagogickou fakultu ZČU (Šerák, 2009, s. 198).

Dnes se kromě U3V můžeme setkat i s virtuálními univerzitami třetího věku (VU3V). Čípová (2011, s. 140) ji popisuje jako formu „*dálkového seniorského vzdělávání, formou distančních multimedialních virtuálních výukových přednášek, projekt, jehož cílem je přiblížit možnosti univerzitního vzdělávání v městech (neuniverzitních) pro ty seniory, kteří se nemohou osobně účastnit přednášek U3V na vysokých školách a univerzitách.*“ Princip VU3V spočívá v audiovizuálním záznamu přednášky, která je přístupná na centrálním úložišti dané školy a účastník kurzu si ji může kdykoliv pustit. Součástí přednášky mohou být i úkoly k otestování dané látky nebo možnost kontaktování přednášejícího lektora (Čípová, 2011, s. 141).

3.3.2 Univerzity volného času (UVČ)

První univerzita volného času vznikla v Praze roku 1993. Šerák (2009, s. 199) definuje UVČ jako „*unikátní projekt systematického zájmového vzdělávání v oborech o něž je všeobecně velký zájem, které však neměl každý možnost vystudovat profesně.*“ Jejich fungování je zajišťováno kulturními domy, knihovnami, domovy důchodců, apod. Účast na vzdělávání v rámci UVČ není podmíněna vzděláním. Jedinou podmínkou účasti je věk nad 18 let. I přes tuto skutečnost zůstávají senioři nejpočetnější skupinou návštěvníků kurzů. Znalosti nabyté na kurzu, se žádným způsobem neověřují, z toho důvodu nedostanou účastníci kurzu potvrzení či osvědčení o studiu (Šerák, 2009, s. 199).

3.3.3 Akademie třetího věku (A3V)

Průcha a Veteška (2014, s. 24) definují A3V jako „*instituce organizované pod záštitou různých subjektů (městské knihovny, neziskové organizace, vysoké školy), jejichž cílem je uspokojovat vzdělávací potřeby a zájmy občanů postproduktivního věku (seniorů) zejména v těch regionech, kde nepůsobí vysoké školy.*“

Výuka na A3V probíhá formou seminářů, diskuzí, přednášek, ale i exkurzí, zájmovými kroužky či sportovními aktivitami. V porovnání s U3V je zde výuka méně náročná, více srozumitelná a také obsah učiva přizpůsobuje potřebám účastníků A3V. Studium bývá zakončeno potvrzením o absolvování kurzu (Šerák, 2009, s. 198).

Vzdělávání seniorů může probíhat i v rámci rozhlasové akademie třetího věku, kterou od roku 1997 vysílá Radiožurnál. Posluchači se tak mohou pomocí výukových bloků dozvědět zajímavosti z oblasti psychiatrie, psychologie, sociální komunikace,

historie, umění aj (Průcha, Veteška, 2014, s. 24). Šerák (2009, s. 198) dodává, že v rámci každého bloku zpracovávají posluchači seminární práce a úspěšní absolventi poté obdrží diplom.

3.3.4 Další možnosti vzdělávání

Klub vzájemného porozumění – Funguje pod záštitou občanského sdružení Aktivní stáří EU. Senioři si mohou vybrat celkem z 27 aktivit, jakými jsou např. zdravotní a kondiční cvičení, turistický kroužek, ruční práce, jazykové kurzy či trénování paměti v anglickém jazyce. Aktivity, které klub nabízí, jsou určeny pouze studentům Centra celoživotního vzdělávání (viz níže) (Aktivní stáří).

Kluby aktivního stáří, kluby seniorů, kluby dříve narozených či kluby důchodců Tyto kluby se „*vyznačují méně formálními a trvalejšími vztahy frekventantů, větším důrazem na rozvoj osobních zájmů a na saturaci sociálních potřeb*“ (Šerák, 2009, s. 199). Kluby nabízejí velké množství aktivit, jakými jsou např. besedy, výlety, exkurze, společenské hry, kulturní akce aj. Edukační programy klubů probíhají jednorázově. Zřizovateli těchto klubů jsou domovy důchodců, charitativní organizace nebo orgány místní správy (Šerák, 2009, s. 201).

Život 90 – „*Sdružení... je nestátní a nezisková dobrovolnická organizace, která vznikla v roce 1990. Manifestovaným cílem tohoto sdružení je prohlubování kvality života starších občanů*“ (Šerák, 2009, s. 199). Sdružení nabízí seniorům mnoho služeb, např. informační a poradenské služby, telefonickou krizovou pomoc (linka důvěry Senior), tísňovou péči, pečovatelskou službu či různé aktivizační činnosti (Život 90).

Jednou ze služeb, které sdružení nabízí je i Centrum denních služeb, které „*usiluje o zachování co nejvyšší míry soběstačnosti seniorů díky široké nabídce krátkodobých i dlouhodobých programů aktivizačního, edukačního a volnočasového charakteru*“ (Výroční zpráva Život 90, 2015, s. 28). Výroční zpráva (2015, s. 28-30) dále uvádí, že v loňském roce proběhlo celkem 33 pravidelných kurzů. Jednalo se o počítačové kurzy, odborné přednášky, např. na téma zdravý životní styl nebo finanční gramotnost, pohybové aktivity, výtvarné kurzy či hudební setkání.

Život 90 také zaštiťuje činnost Akademie seniorů. Jedná se o „*vzdělávací instituci pro seniory, kde klienti využívají široké nabídky jazykových kurzů... Za cíl si klade podporu aktivního přístupu seniorů k dalšímu vzdělávání i udržení*

či *nabytí nových kontaktů*“ (Výroční zpráva Život 90, 2015, s. 31). V loňském roce se uskutečnilo celkem 42 pravidelných kurzů, které navštěvuje cca 380 klientů. Jak již bylo zmíněno, jedná se o jazykové kurzy, konkrétně o výuku angličtiny, němčiny, francouzštiny, španělštiny a italštiny v několika jazykových úrovních (Výroční zpráva Život 90, 2015, s. 31-32).

Centrum Elpida – *„Centrum Elpida je vzdělávacím a kulturním centrem pro seniory s celopražskou působností... Centrum Elpida zajišťuje dostupnost vzdělání a kultury pražským seniorům a umožňuje jim zůstat ve společenském kontaktu a navazovat přátelství“* (Výroční zpráva Elpida, 2015, s. 37). Centrum pravidelně navštěvuje zhruba 5 000 klientů ročně. Seniori mohou vybírat z velkého množství kurzů a přednášek, které se zaměřují na počítačovou gramotnost, historii, kulturu, zdraví či cestování. Seniorům jsou též nabídnuty jazykové a výtvarné kurzy, pohybové aktivity či možnost účastnit se výletů (Elpida).

Centrum celoživotního vzdělávání (CCV) – Centrum vzniklo roku 2005 a nabízí zájmové vzdělávání pro všechny věkové kategorie. Centrum mimo Klubu vzájemného porozumění nabízí možnost návštěvy Univerzity volného času, jejíž existenci také zajišťuje. Novinkou CCV je Experimentální Univerzita pro prarodiče a vnoučata. Jedná se o *„novou formu mezigeneračního vzdělávání, která je organizována v těsné spolupráci CCV s fakultami pražských VŠ a koná se na jejich akademické půdě. Prarodič a vnouče ve věku 6–12 let tvoří studijní tým, který si vzájemně pomáhá a obohacuje se“* (Aktivní stáří).

Mezi univerzity, které se do projektu zapojily, patří Karlova Univerzita a Česká zemědělská univerzita ve spolupráci s Českým egyptologickým ústavem a Ústavem pro životní prostředí. Seniori a jejich vnoučata si mohli vybírat z několika oborů, např. Astronomie, Egyptologie, Zajímavosti z přírodních věd či Ochrana životního prostředí (Aktivní stáří).

Rada seniorů České republiky – Sdružení bylo založeno roku 2005. Rada seniorů ČR *„organizuje mnohé aktivity především v sociální oblasti, za pozornost stojí zvláště rozvoj a podpora poradenských a konzultativních center... Kromě poradenských služeb tato instituce uskutečňuje i řadu volnočasových aktivit a edukačních aktivit, např. kurzy počítačové gramotnosti pro seniory“* (Šerák, 2009, s. 201).

3.3.5 Distanční a e-learningové vzdělávání

Distanční a e-learningové vzdělávání je možné chápat jako nové přístupy ve vzdělávání dospělých. Vzhledem k tomu, že se ve stáří můžeme setkat s mnoha bariérami, které mohou seniorům zabránit v možnosti vzdělávat se, jeví se tyto přístupy jako vhodná alternativa prezenčního vzdělávání.

Distanční vzdělávání (DV) – V současnosti není v ČR distanční studium frekventovanou formou studia. I když právě tato forma studia pomáhá vzdělávat se jedincům, kteří se z jakýchkoliv důvodů (zdravotní stav, vzdálenost vzdělávací instituce, časové omezení, apod.) nemohou účastnit prezenční formy studia. Národní centrum distančního vzdělávání (In Zlámalová, 2011, s. 170) definuje DV jako „*multimediální formu vzdělávání, založenou na řízeném samostatném studiu, při kterém jsou vzdělavatelé a vzdělávání trvale nebo převážně navzájem fyzicky odděleni.*“

Pokud se zaměříme na pozitiva distančního vzdělávání, jsou to především (Zlámalová, 2011, s. 170):

- *otevřenost* – zpřístupnění studia všem;
- *individualizace a obsahová flexibilita* – lze si sestavit kurzy a programy dle potřeby;
- *flexibilita časová a místní* – učení dle vlastního časového harmonogramu; není potřeba cestovat;
- *samostatnost* – možnost individuálního tempa učení;
- *multimediálnost* – prezentace učiva za pomoci videa, audia, animace, e-mailu či telefonu;
- *podpora studujících* – možnost studijního poradenství, získání kompletního učiva.

Zlámalová (2011, s. 171-172) uvádí, že s distančním vzděláváním je spojena řada problémů, které brání rozšíření této formy vzdělávání. Jedním z těchto problémů je potřeba zaškolení pedagogických pracovníků, dále je to finanční nákladnost spojená s technologickou vybaveností, nutnost zpracování studijních materiálů pro distanční formu studia, organizační náročnost apod.

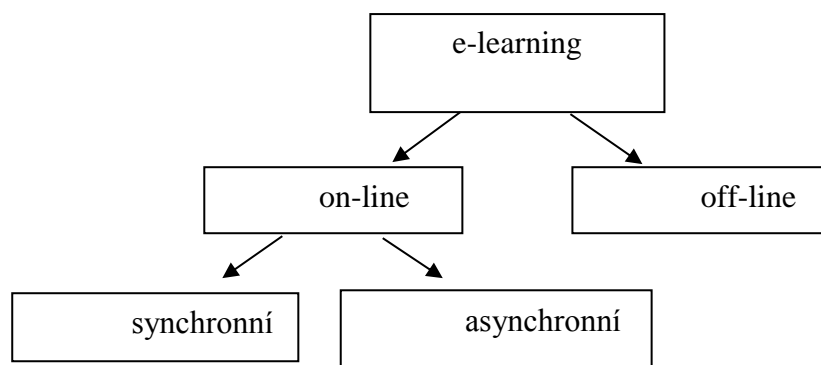
Je též důležité uvědomit si, že role vzdělavatele distančního studia je odlišná od role vzdělavatele prezenčního studia. Dvořáková (2011, s. 90) rozlišuje tři role vzdělavatele DV:

- *autor studijních opor, který zpracovává jejich obsah, promýšlí návaznost jednotlivých částí, vytváří zpětnovazební prvky,... sestavuje kontrolní úkoly apod.;*
- *tutor, rádce studujících v oblasti odborné, který různými způsoby a dostupnými prostředky podporuje studující při studiu... je tedy spíše konzultantem;*
- *examinátor, kdy stejně jako v prezenčním studiu hodnotí studijní pokroky studujících jak průběžně, tak v závěru studia.*

E-learningové vzdělávání – „*E-learning doslova znamená elektronické vzdělávání resp. učení. V širším pojetí jej můžeme chápat jako multimediální podporu vzdělávacího procesu za použití informačních a komunikačních technologií (ICT), jejichž primárním úkolem je zvýšit kvalitu a dostupnost vzdělávání, v užším pojetí pak jde pouze o vzdělávání, které je podporované moderními technologiemi a je realizováno prostřednictvím počítačových sítí...*“ (Dvořáková, 2011, s. 91).

E-learning má dvě základní formy. Jsou jimi:

- *off-line learning*, který nevyžaduje připojení k internetu; učivo je na přenosných nosičích, př. DVD- ROM;
- *online learning*, který potřebuje internetové připojení; distribuce studijního materiálu probíhá za pomoci počítačových sítí; u této formy e-learningu se dále rozlišují dvě možnosti komunikace a to synchronní (komunikace probíhá v reálném čase, např. chat) a asynchronní (při komunikaci není nutná přítomnost všech účastníků najednou, např. e-mail) (Dvořáková, 2011, s. 93).

Obrázek 1 Základní formy e-learningu (Dvořáková, 2015, s. 93)

Stejně jako distanční vzdělávání, tak i užívání e-learningu má své klady a zápory. Dle Barešové (2003, s. 28-33) jsou výhodami e-learningu:

- *vyšší efektivnost výuky* – přehledné uspořádání informací může vést ke vzniku kurzů, které vyhovují požadavkům a potřebám uživatelů, navíc kurzy jsou uživatelům přístupné odkudkoliv a kdykoliv;
- *dostupnost kdykoliv* – jak již bylo zmíněno výše, kurzy jsou uživatelům přístupné kdykoliv, tedy i v čas, kdy neprobíhá výuka;
- *individuální přístup k uživateli* – uživatel se stává aktivním účastníkem, neboť si musí potřebné informace vyhledávat a nacházet v nich potřebné znalosti; „E-learningový systém umožňuje vytvořit pro každého uživatele tzv. profil neboli malý soubor informací o uživateli... Systém pak může „za běhu“ definovat směr vzdělávání a navrhnout další postup v podobě navazujících znalostních modulů“ (Barešová, 2003, s. 29).
- *menší náklady na vzdělání* – e-learningové kurzy přinášejí určité finanční výhody (např. úspora nákladů za materiál, dopravu apod.); zatěžující jsou počáteční náklady na zavedení e-learningu, ovšem tyto náklady s počtem účastníků klesají;
- *modularizace* – informace jsou poskytovány v modulech, které umožňují lepší přehlednost daného tématu;
- *větší aktuálnost informací* – informace je možné dle potřeby aktualizovat;
- *rychlejší vstřebání informací studenty* – uživatel dostává informace, které bezprostředně vyžaduje;
- *lépe zapamatovatelná forma informací* – informace jsou podávány v malých částech a učební materiály neobsahují zbytečné texty;
- *větší možnosti testování znalostí*;

- *shodný obsah pro všechny studenty;*
- *vyšší míra interaktivity* – využívá mnohých multimediálních prvků k oživení výuky;
- *zvyšování znalostí z informačních technologií.*

Barešová (2003, s. 33-36) dále vyjmenovává a popisuje nevýhody, které s sebou využívání e-learningu přináší:

- *závislost na technologiích* – k užívání e-learningu je zapotřebí trvalý přístup k hardwaru a softwaru;
- *nekompatibilita komponent* – výukové kurzy nemusí být vždy kompatibilní se všemi systémy;
- *nevhodnost pro určité typy kurzů* – e-learning není vhodný např. při osvojování komunikačních a vyjadřovacích schopností či vytváření spolupráce mezi členy týmu;
- *nevhodnost pro určité typy studentů* – tyto kurzy nemusí být vhodné např. pro lidi, kteří vyžadují interakci s ostatními studujícími nebo jim dělá problém písemné vyjádření vlastních myšlenek a řešení úkolů;
- *princip dobrovolnosti* – zda studující věnuje čas výuce, záleží pouze na motivaci a sebekázni jedince;
- *špatné řešení interaktivity* – někteří zastávají názor, že výuka pomocí e-learningu je neosobní a izoluje;
- *vysoké počáteční náklady;*
- *závislost na lidské podpoře;*
- *nízká úroveň kvality obsahu* – materiál e-learningových kurzů je většinou nedostatečný a nekvalitní; to je způsobeno převážně tím, že náklady na vytvoření kvalitních obsahů jsou vysoké.

4 Praktická část

Praktická část této práce je zaměřena na analýzu e-learningového vzdělávání z pohledu seniorů a z pohledu odborníků. Vzhledem k vybranému tématu byl proveden kvalitativní výzkum, který byl realizován prostřednictvím dotazníků s otevřenými položkami a strukturovaného rozhovoru s respondenty. Dotazníky a rozhovor byly provedeny s pěti respondenty – čtyřmi seniory a jedním odborníkem.

Senioři pocházejí z Ostrova u Karlových Varů a studují Virtuální Univerzitu třetího věku (VU3V) na České zemědělské univerzitě v Praze. Podstatou VU3V je studium pomocí e-learningových kurzů. Studenti musí jednou za 14 dní docházet do Městské knihovny v Ostrově, procvičovat s tutorkou probranou e-learningovou látku a společně si procházet testy z okruhů e-learningových přednášek.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je analyzovat e-learningové vzdělávání z pohledu seniorů a z pohledu odborníků.

4.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky byly stanoveny tyto:

Z jakého důvodu si senioři volí e-learning jako způsob vzdělávání?

Jaké jsou výhody e-learningu?

Jaké jsou nevýhody e-learningu?

Jakým způsobem jsou upraveny e-learningové kurzy pro seniory?

Jak účastníci kurzu ovládají počítače?

4.3 Metodika

Jak už jsem zmiňovala výše, pro analýzu e-learningového vzdělávání jsem zvolila kvalitativní výzkum. Důvodem volby kvalitativního výzkumu byla skutečnost, že dané téma bylo potřeba zpracovat do hloubky a získat tím konkrétní data.

Hendl (2005, s. 407) uvádí, že kvalitativní výzkum má mnoho výhod. Jednou z výhod kvalitativního výzkumu je, že daný problém je zkoumán v přirozeném prostředí. Další výhodou spatřuje v tom, že během výzkumu se dají zohlednit místní

či jiné zvláštnosti a v neposlední řadě se dá výzkumná problematika prozkoumat dříve, než dojde k samotnému sběru dat. Hendl (2005, s. 407) zároveň uvádí nevýhody, které s sebou volba kvalitativního výzkumu přináší. Za nevýhody kvalitativního výzkumu označuje především časovou náročnost či následnou generalizaci výsledků. Nevýhodu shledává také v tom, že výsledky mohou být lehce ovlivnitelné osobou výzkumníka.

Nástrojem sběru dat byl zvolen strukturovaný rozhovor, který byl veden s odborníkem a dotazníky s otevřenými položkami, které byly rozeslány seniorům elektronicky.

Rozhovor je jedna ze základních výzkumných metod, která spočívá v dotazování na základě výzkumné a diagnostické techniky.

Jeřábek (1993, s. 72) popisuje strukturovaný rozhovor jako:

- *nejvíce formalizovanou formu rozhoru;*
- *od každé osoby je vyžadovaná stejná informace;*
- *každému jsou kladeny přesně stejně formulované otázky;*
- *otázky jsou přesně ve stejném pořadí.*

Podstatou strukturovaného rozhovoru je tedy přesně vedený rozhovor, který má přesně dané schéma. Stanovené otázky jsou pokládány všem účastníkům ve stejném pořadí, znění otázek je pevně fixováno. Strukturovaný rozhovor je velmi náročný na přípravu, realizaci a zpracování výsledných dat.

Elektronické dotazníkové šetření je v dnešní době hojně využíváno. Podstatou elektronické dotazování je oslovení respondentů přes e-mail (Miller, Němejc, 2014, s. 20). Giddens (2003, s. 64) uvádí, že elektronické šetření má mnoho výhod. Jednou z výhod elektronického dotazníkového šetření je časová a finanční nenáročnost. Další výhodou spatřuje v tom, že výsledky lze reprezentovat i pro zbytek populace a lze je použít pro statistické zpracování. Giddens (2003, s. 64) zároveň uvádí i nevýhody, které s sebou elektronické dotazníkové šetření přináší. Nevýhodou elektronického dotazníkového šetření je skutečnost, že výpovědi respondentů mohou být zkreslené. Další nevýhodou je, že respondenti vyjadřují svůj individuální názor k dané situaci, ve které se mohou představit v lepším světle, či uvádět lživé informace.

4.4 Výběr a popis vzorku respondentů

Pro výběr respondentů byla zvolena metoda sněhové koule, která patří k nejpoužívanější metodě kvalitativního výzkumu při výběru respondentů. Břendová a kol. (2015, s. 9) uvádí, že tato metoda „*spočívá ve výběru jedince, při kterém nás nějaký původní informátor vede k jiným členům naší cílové skupiny.*“

Tato metoda se vyznačuje několika kroky. Tazatel se nejprve obrací na jistý soubor respondentů s žádostí o poskytnutí informací o dalších respondentech, kteří by byli vhodnými kandidáty pro zařazení do výběru. Po tomto kroku je velká pravděpodobnost, že se získáním adres, či kontaktních údajů výběrový soubor respondentů významněji rozšíří. Cílem metody sněhové koule je získat dostatečné množství respondentů, vzhledem k tomu, je možné tuto metodu opakovat v několika kolech, dokud tohoto výsledku nedosáhneme. Jakmile nepřibývají noví respondenti a adresy a jména se začnou opakovat, je to nejlepší moment pro ukončení této metody (Jeřábek, 1993, s. 50).

Respondenty byly osoby v seniorském věku. Pro definování období seniorského věku jsem vycházela z periodizace stáří od Haškovcové. Dle té začíná stáří 60. rokem života člověka. Haškovcová (2010, s. 20) Respondenti byli ve věku od 63 - 88 let. Respondentem č. 1 byla Milena K., které je 63 let, respondentem č. 2 byl Čeněk P, kterému bylo nedávno 88 let, a respondentem č. 3 byla Marie K., které bylo 67 let. Respondentem č. 4 je Bolena K., které je 65 let. Všichni tito respondenti pocházejí z Ostrova u Karlových Varů a studují Virtuální Univerzitu třetího věku (VU3V) na České zemědělské univerzitě v Praze. Respondenti jednou za 14 dní dochází do městské knihovny v Ostrově a procvičují s tutorkou probranou e-learningovou látku a procházejí si společně testy z okruhů e-learningových přednášek.

Dalším respondentem byla osoba z řad odborníků, která nechtěla být jmenována, proto ji budu označovat respondent Xy. Tento respondent je odborníkem na tvorbu e-learningových kurzů pro seniory z České zemědělské univerzity v Praze.

4.5 Zpracování dat

Dotazníky od seniorů mi byly zprostředkovány přes Milenu K., která kontaktovala své spolužáky a seznámila je s výzkumem, který provádím. Poté mi dala kontakty na spolužáky a já jim následně dotazníky poslala přes email v textové podobě. Před vyplněním dotazníku jsem je požádala o podepsání informovaného souhlasu, ve kterém jsem je informovala, že data budou zpracována a následně analyzována pouze pro účel výzkumu.

Ještě před tím, než jsem uskutečnila rozhovor s odborníkem, seznámila jsem ho s pokyny a pravidly rozhovoru. Následně jsem ho požádala o podepsání informovaného souhlasu. Rozhovor od odborníka přes e-learningové kurzy jsem nahrávala na diktafon a poté přepsala do textové podoby. Po přepsání byl rozhovor analyzován.

4.6 Dotazníky

Dotazníky, které mi byly zaslány na email, uvádím v nezměněné ani jinak upravené podobě.

4.6.1 Dotazník č. 1

Respondentem č. 1 je Milena K., které je 63 let. Pochází z Ostrova u Karlových Varů a studuje virtuální univerzitu třetího věku.

Já: Z jakého důvodu jste zvolil/a formu e-learningového vzdělávání?

Milena: „Šla jsem do předčasného důchodu uprostřed práce, která mě bavila. Důvodem byl tatínek, který měl těžký úraz. Vzala jsem si ho z nemocnice a o oba rodiče jsem se starala, ale tatínek mi před 14 dny umřel. To jenom proč jsem si vybrala toto studium. Začala jsem zjišťovat, že můj mozek potřebuje zase pracovat (práce okolo tatínka byla jednotvárná stejná každý den) a potřebuji mezi lidi.“

Já: Jaké jsou pro Vás výhody e-learningu?

Milena: „Chodím mezi lidi, poslouchám výklad a doma na počítači si o mohu opět pustit. U testů si zkouším, co si pamatuji a zároveň se také učím, čím více testů, tím více se učím.“

Já: Jaké jsou naopak jejich nevýhody, jestli nějaké vnímáte?

Milena: „No, nevýhody nějak nevnímám, alespoň si je nevybavuji.“

Já: Jaké kurzy máte v oblibě a podle čeho si kurzy vybíráte?

Milena: „Vybíráme si je jako skupina. Kolikrát kurz vypadá dobře, ale jsme zklamáni. Někdy zase mile překvapení, ale to je od kurzu a o části kurzu.“

Já: Jste spokojen/á s tím, jakým způsobem jsou Vám kurzy přizpůsobeny?

Milena: „Ano spokojená jsem téměř. Někdy ale v písemné části není vše jak na videích. U geometrie jsem postrádala obrázky, které ve videu byly. Víte, kdyby se člověk chtěl vrátit po čase k něčemu, tak kolikrát v textu to tak nevnímáte, jako spojení s obrázkem.“

Já: Změnil/a byste něco na e-learningové podobě textu? Pokud ano, tak co by to bylo?

Milena: „To jsem vlastně odpovídala už v předešlé otázce. Spojení textu s obrázkem. Uvědomuji si, že je to vlastně vysokoškolské studium a proto možná je to tak formulováno.“

Já: Jak ovládáte práci s počítačem?

Milena: „No vzorově úplně ne, když jsem v práci s počítačem hodně pracovala, ale mám co ještě dohánět. „Počítač je pořád v předu.“

4.6.2 Dotazník č. 2

Respondentem č. 2 je Čeněk P., kterému je 88 let. Pochází z Ostrova u Karlových Varů a dochází na virtuální univerzitu třetího věku do městské knihovny. Kontakt na Čeňka jsem dostala od Mileny K.

Já: Z jakého důvodu jste si zvolil/a formu e-learningového vzdělávání?

Čeněk: „Jsem starý člověk se zájmem o veškeré dění ve světě-kromě politiky, kterou považuji za adrenalinový sport, navíc považuji možnost studia ve věku za výborné procvičování a udržování mozku v kondici.“

Já: Jaké jsou pro Vás výhody e-learningu?

Čeněk: „E-learning je srozumitelný a lze ho absolvovat pomocí PC.“

Já: Jaké jsou naopak jejich nevýhody, jestli nějaké vnímáte?

Čeněk: „Nevýhody jsem dosud nezaznamenal žádné.“

Já: Jaké kurzy máte v oblibě a podle čeho si kurzy vybíráte?

Čeněk: „Kurzy si vybírám podle koníčků a provozovaných aktivit, mezi oblíbené kurzy patří zdravotní, architektura, genealogie, dějiny očima současnosti atd.,“

Já: Jste spokojen/á s tím, jakým způsobem jsou Vám kurzy přizpůsobeny?

Čeněk: „Grafická úprava OK.“

Já: Změnil/a byste něco na e-learningové podobě textu? Pokud ano, tak co by to bylo?

Čeněk: „Nic bych neměnil.“

Já: Jak ovládáte práci s počítačem?

Čeněk: „Vzhledem k věku obstojně.“

4.6.3 Dotazník č. 3

Respondentem č. 3 je Marie K., které je 67 let. Je to spolužačka Mileny K., od které jsem na ni obdržela kontakt.

Já: Z jakého důvodu jste zvolil/a formu e-learningového vzdělávání?

Marie: „Zvědavost, touha dozvědět se něco více z úst lektorů, vzdělaných a většinou vážených lidí, mě vedla k tomu, že jsem se přihlásila. Sešla se nás skupina studentek s jedním studentem a po dobu studia se z nás stala vzájemně sympatická parta lidí, na kterou se každých čtrnáct dní docela těším.“

Já: Jaké jsou pro Vás výhody e-learningu?

Marie: „Dostane se do míst, všude, kde je internet, to znamená i do malých měst, nevyžaduje prostory velkých poslucháren, lektor který přednáší je ve virtuální přednášce na různých místech, o kterých je právě ve výuce řeč.“

Já: Jaké jsou naopak jejich nevýhody, jestli nějaké vnímáte?

Marie: „Asi jediná, že chybí přímý kontakt s přednášejícím. Přednášející nevidí reakci na to, co přednáší. Na místě by jednotlivé části s námi mohl konzultovat. To je však daň za dříve zmíněnou výhodu.“

Já: Jaké kurzy máte v oblibě a podle čeho si kurzy vybíráte?

Marie: „Témata jsme vybírali kolektivně, podle ukázek na stránkách fakulty a podle zájmu, a poté jsme o návrzích hlasovali. Většinou přitom nebyl až tak velký problém s výběrem.“

Já: Jste spokojen/á s tím, jakým způsobem jsou Vám kurzy přizpůsobeny?

Marie: „Abych pravdu řekla, nepřemýšlela jsem o tom až tak do hloubky. Mám důvěru, že to co nám seniorům nabízí v jednotlivých tématech je udělané po odborné stránce dobře a asi to tak má být. Jak jsem se zmínila, v některém tématu se objevilo hodně letopočtů a jmen, ale asi to je dobře, můj názor na to není rozhodující, připouštím, že kdyby se to vynechalo, narušilo by to téma. Jen ve zkušebních testech se mi jich zdálo moc k zapamatování. Také se zmiňuji o zabíhání do příliš odborné části v textilu kolem nás, byla bych pro, ať to tam zůstane jako součást vzdělávání, ale když tyto odborné termíny, příliš úzkého a speciálního zaměření se pak ocitnou v testu a mám si je pamatovat, moc se mi to nelíbí.“

Já: Změnil/a byste něco na e-learningové podobě textu? Pokud ano, tak co by to bylo?

Marie: „Nelíbí se mi přemíra odborných výrazů, které se v e-learningů vyskytují a eliminovala bych letopočty.“

Já: Jak ovládáte práci s počítačem?

Marie: „S počítačem jakž takž umím, fotografuji ze záliby a umím používat i dost programů, včetně fotografických a na úpravu fotografií.“

4.6.4 Dotazník č. 4

Respondentem č. 4 je Bolena K., které je 65 let. Je to další spolužačka Mileny K., od které jsem na ní dostala kontakt.

Já: Proč jste si vybral/a právě tuto formu vzdělávání?

Bolena: „Pro dobrou dostupnost v místě bydliště.“

Já: Jaké jsou pro Vás výhody e-learningu?

Bolena: „Možnost znovu přehrání doma a možnost opakovat si testy.“

Já: Jaké jsou naopak jejich nevýhody, jestli nějaké vnímáte?

Bolena: „Není možné klást otázky, chybí živý kontakt.“

Já: Jaké kurzy máte v oblibě a podle čeho si kurzy vybíráte?

Bolena: „Kurzy vybírám podle tématu: historie, architektura, cestování.“

Já: Jste spokojen/á s tím, jak jsou Vám kurzy přizpůsobeny?

Bolena: „Ano, vše mi vyhovuje.“

Já: Změnil/a byste na e-learningové podobě textu něco? Pokud ano, tak co by to bylo?

Bolena: „Možnost při tisku textu tisknout i doprovodné ilustrace.“

Já: Jak ovládáte práci s počítačem?

Bolena: „Dobře.“

4.6.5 Rozhovor č. 1

Respondentem č. 5 byl odborník xy na tvorbu e-learningových kurzů pro seniory na České zemědělské univerzitě. Rozhovor, který byl nahráván na diktafon a následně přepsán do textové podoby, uvádím v nezměněné ani jinak upravené podobě.

Já: Proč si senioři volí právě e-learningové kurzy?

Xy: „E-learningové kurzy si volí většinou senioři, kteří jsou z malých lokalit, z malých míst, kteří se nemůžou dostavovat na prezenční výuku do sídel vysokých škol. Souvisí s tím také sociální kontakt, to znamená, že navazují nové přátelské vztahy, kontakty a kamarádství v místě svého bydliště. První důvod je, že oni nikam nemusí jezdit, hlavně ani kolikrát nemůžou, protože tam nemají dopravu, jsou třeba tři vesnice po 5 kilometrech, ale ta doprava tam prostě nefunguje. Dalším důvodem je, že prostě mají nějaký cíl před sebou, chtějí se dozvědět nějaké poznatky a zase je to v tom kruhu rodiny, svých známých a přátel, nebo těch, kteří si postupně vytvoří, poté se tam začínají tvořit malé studijní skupinky, průměr je zhruba 14 až 15 posluchačů v jedné té skupince, proto tam ani nejsou možné prezenční přednášky, protože takhle malá skupinka, by si nezaplatila lektora.“

Já: V čem vy osobně shledáváte výhody využití e-learningu pro seniory?

Xy: „Výhodou je navazování společenských vztahů, ta stránka určité socializace, že senioři nemusí nikam dojíždět, dělají si kurzy z pohodlí domova, v kruhu svých známých a rodiny. Ještě jako výhodu považuji to, že oni sedí u toho počítače, a když jim něco v té přednášce není jasné, okamžitě zapnou internet a dohledají si informace, teprve když nevědí ani po té nápovědě, tak se můžou zeptat lektora. V těch jednotlivých kurzech, za těch 10 let, jestli máme 10 maximálně 15 dotazů, tak je to všechno. Takže oni tím, že sedí u toho internetu, tak se můžou ptát mezi svých spolužáků, když si neví rady, nebo se doptávají ve středisku svého tutora. Většinou si tedy na ten daný kurz volí pouze odborníky ze svých lokalit, kteří jim danou látku dovysvětlí, nebo řeknou a oni se mohou ptát těchto odborníků, což je tedy úžasné, protože tito místní to vědí a velmi rádi na jednu prezenční přednášku, k té dané problematice jezdí, takže tam je ještě zprostředkování mimo. Tutor řekne ano, máme toto téma, tak si někoho z těch míst pozve, a pak už to není tedy jako přednáška, ale je to na bázi té nezávazné diskuse, protože přeci jen ti posluchači něco vědí, tedy nějaké ty otázky je dobré, aby měli připravené, a ten místní odborník jim tu látku dovysvětlí.“

Já: A když to vezmeme z opačného konce, jaké jsou podle Vás nevýhody těchto kurzů?

Xy: „Nevýhodu shledávám v tom, že oni nemají kontakt při té přednášce s lektorem. Nemohou se zeptat na to, co neví, ale, je to ošetřeno tím, že je tam možnost, neustále emailové komunikace s lektorem, to znamená, že oni jim pošlou e-mail, dotazy, které lektorům přijdou, dáváme k jednotlivým kurzům, aby další účastníci věděli, na co se předchůdci ptali. A druhá věc je ze zkušenosti, že když oni jsou na té přednášce, tak jsou zahlceni informacemi, myslím na té prezenční přednášce, a když je ta otázka nenapadne hned na místě, to znamená v té přednášce, tak už potom nemají možnost se s tím lektorem setkat a zeptat se ho na to. Tady oni mají ty společné přednášky, ale poté přijdou domů a celou tu přednášku si mohou kdykoliv znova spustit, jsou tam textové materiály, takže si je mohou přečíst a kdykoliv během semestru se k tomu mohou vrátit a doptat se.“

Já: Jaké je věkové rozpětí přihlášených seniorů?

Xy: „Posluchač musí dosáhnout důchodového věku, takže je to podle toho, jak je to načasované, vlastně ani nejde říct přesná věková hranice. Některá žena může jít v 57, ale pánové chodí až kolem 60 a později, ale každopádně nejstarší posluchačku máme 95 let, před dvěma lety měla promoci.“

Já: Co se týče samotných kurzů, jaké ty kurzy mají seniori v oblíbenosti?

„Samozřejmě historii.“

Já: Dále jsem se chtěla zeptat, jestli je nutné přizpůsobit e-learningové kurzy seniorům? Pokud ano, tak jakým způsobem?

Xy: „Přednášky, které mají seniori k dispozici, jsou koncipované vysokoškolskými lektory a samozřejmě jsou s přihlédnutím jednak na náročnost, a jednak na rychlost, výslovnost a správnou češtinu, aby to seniorská populace všechno zvládla, to znamená, když jsou tam cizí slova, tak je význam cizího slova vysvětlen. Mluví se pomalu, mluví se spisovně a jasně. V těch přednáškách jsou i názorné ukázky. Takže oni nejen že ty přednášky slyší, ale i vidí. Některé kurzy jsou přímo natáčeny v exteriérech, takže když mají přednášku na baroko, tak jsou přednášky natáčeny v barokních budovách, o kterých se učí. Druhá věc se týče možnosti pohybování se posluchačů v portále, jsou tam 4 možnosti zvětšení písma, když je potřeba zvětšit písmo, mohou si to kdykoliv přizpůsobit. Důležitá je i složka tutora na středisku, je důležité, aby následná forma vzdělávání byla

společná. Senioři si s tutorem procvičují testy, které jsou u každého probraného tématu., které si vypracovávají sami. Ve středisku se scházejí většinou hodinu předem, mají tam kávu a čaj a občerstvení, středisko jim umožní vytvořit si tam prostor podle svého, aby si udělali příjemnou atmosféru. Poté je přednáška a po přednášce společně diskutují, jelikož je to malá skupinka o 15 až 20 lidech, tak se nestydí mezi sebou komunikovat. Když někdo řekne něco špatně, tak se to přehraje humorem a je to prostě společenská věc. Ten e-learning je tam hlavně proto, aby tam byl dosazený ten lektor.“

Já: Takže se dá říct, že to senioři berou jako takovou společenskou událost, nemýlím-li se?

Xy: „Ano, pro ně je to společenská událost a pro je to velmi dobře, protože tím, že se mezi sebou znají, tak ty dámy jsou načančány, namalovaný, od holiče krásný a právě o tom to je. Pro ně je to vzdělávání důvod pro to, aby se mohli sejít, to že se tam něco naučí a naučí se dobře, protože mají možnost si tu přednášku kdykoliv doma přehrát a dělat si ty testy kolikrát se jim chce. Zadruhé mezivýsledky testů vidí jenom oni, ale funguje tam toto: „ Za kolik jsi to měla bodů? Za 8, já to měla za 10, jsem lepší.“ Jednotlivec si v tomto případě nedovolí mít míň jak 100 %, protože chce mít dobré výsledky jako ostatní. Ten kolektiv je ještě ze staré školy, když oni něco dělají, tak to dělají pořádně a mají v sobě hrdost, e oni nepodvádí, mezi sebou si nelžou, čili ten kolektiv je nejlepší v tom, že se celkově sám o sobě povyšuje někam. A hlavně je to o tom, že oni mají svůj čas a svůj cíl a o tom to hlavně je, není to jenom o vzdělávání pro vzdělávání, ale je to o tom, že oni se něco naučí, mají nové téma, rozšiřuje se jim obzor a ještě navážou sociální kontakt.“

Já: Takže pro ně je mnohem důležitější navázání nového sociálního kontaktu, než vzdělávání?

Xy: „Špatně se mi to říká, ale je to pravda. A ještě jenom takový detail, ono se to projevuje i v tom, že v nabídce je tedy 25 témat a ti posluchači si ty témata na ten daný semestr vybírají sami. Takže v každém středisku z těch 15, jsou 1 až 2 pánové, když jsou 3, tak je to něco úžasného a dámy si volí většinou podle sebe a máme kurz oděvní kultury, vím to proto, že jednou z nepovinných složek je i napsání eseje, takže pánové většinou píšou - Už jsem absolvoval 3 kurzy. Dámy o mě pěkně pečují, starají a díky kolektivu, který máme, na kurz budu chodit apod. Ale tím chci říct, že i když vyberou kurz, na který by ti pánové nechodili, nebo by je ani nenapadlo, že by to mohli studovat, tak tím kolektivem jsou tam

vtazeni, že si řeknou, že ta společnost mu za to absolvování kurzu stojí. Takže tohle je také důležité, když jsou třeba lidi, kteří mají jen jednostranné zaměření, si svým způsobem rozšíří své obzory a znalosti zase o nějaký ten stupeň výše.

V Praze je 5 univerzit a asi 200 fakult a každá fakulta něco vyučuje, ti lidé nechtějí jezdit, i v rámci Prahy nechtějí jezdit, protože je to pro ně ztráta. Zaprvé ztráta času, zadruhé už si nejsou tak jisti tím, že zvládnou nástup do tramvaje, přestupy v metrech apod. Takže i když je to Praha a ta dostupnost tu je, tak jim je to jedno. Oni raději zvolí formu toho e-learningu, protože chtějí být doma. Doma se podívají na hodinky, řeknou si, za jak dlouho to začíná, popadne tašku a učí se to s kámoškou ze sousedství, takže se mohou domluvit i na společném výletě, protože mají stejnou cestu večer domů a nebojí se a o tom to je. V té Praze je všechno dostupné, ale oni chtějí mít svoje, ten svůj klid na učení se doma. Bojí se velkého kolektivu, bojí se cestovat, nehledě na zdravotní problémy, které tam mohou být, jak říkám, je to pro ně lepší.“

Já: Takže i přesto, že je v Praze lepší dostupnost prezenčního studia na U3V, tak si raději zvolí možnost studia v podobě e-learningu?

Xy: „Ano, volí si to nehledě na ty aspekty, které jsem zmiňovala, ale volí si formu e-learningu i kvůli tomu, že když si nevybavují souvislosti mezi látkou, nebo si na něco nemohou vzpomenout, tak si to doma pustí, kolikrát oni chtějí během toho semestru, takže tenhle aspekt je pro ně taký důležitý při rozhodování se.“

Já: Jak účastníci e-learningových kurzů v seniorském věku ovládají práci s počítačem?

Xy: „Velmi dobře. Před 10 lety, když jsme začínali, bylo to horší. Ale zase je to o tom, že ti tutoři ve střediscích, jim řekli, kolikrát na co mají kliknout, takže věděli, kde to hledají a jak se to hledá. Potom postupem začali přicházet na to, že když neví, tak si rozkliknou internet a zeptají se ostatních účastníků, jak to dělají, takže postupně se začali učit i internet, e-maily s tím, že to využívali pro sebe.“

Já: Takže v dnešní době už ta počítačová gramotnost při e-learningu není překážkou?

Xy: „Ano, překážkou to není. Ale jak jsem říkala, překážkou to bylo, ale jen tím, že oni si začali uvědomovat, že ten počítač „nekouše“ a že jim nic neudělá. Takže se přestali bát a zároveň si začali účastníci mezi sebou posílat e-maily, takže to bylo takové nenásilné rozšiřování počítačové gramotnosti. Tahle překážka začala odstraňovat a pomohlo

to k osobnímu rozvoji počítačové gramotnosti účastníků e-learningu. Ted' už problémy nemáme.“

Já: Chtěla jsem se zeptat, jak získáváte zpětnou vazbu od účastníků kurzů? Evaluací?

Xy: „*Evaluaci jako takovou nemáme, protože oni musí splnit docházku a musí napsat testy z každé přednášky a závěrečný test, takže to je pro nás evaluací. Ale máme v tom e-learningu rubriku názory, kde píšou, jak se jim kurzy líbily či nelíbily. Pak píšou eseje, kde také píšou, jak se jim to líbilo či nelíbilo apod. Ale veškeré ohlasy jsou velmi kladné.“*

Já: Takže se Vám nestalo za těch 10 let, že by někdo měl na kurz negativní názor?

Xy: „*Žádná negace během těch 10 let nebyla, ba právě naopak, začínají se nám díky ohlasům rozšiřovat ty střediska po knihovnách, ale i po starostech, protože starostové v těch nejmenších vesnicích do 1000 obyvatel, se snaží umožnit tu výuku u něj na úřadě, jen tak pro zajímavost, nejmenší vesnice má kolem 65 obyvatel a z toho jich studuje 15 a o tom to je.“*

4.7 Vyhodnocení výzkumných okruhů

V této části kvalitativního výzkumu budu vyhodnocovat stanovené výzkumné otázky.

4.7.1 Volba e-learningu

První výzkumná otázka se zabývá tím, z jakých důvodů volí senioři e-learningové vzdělávání. Z výzkumu vyplynulo, že senioři si e-learningové vzdělávání vybrali proto, že měli potřebu vzdělávat se, chtěli se dozvědět něco nového a tím udržet na dobré úrovni své kognitivní funkce. Dalším důvodem volby e-learningového vzdělávání bylo navázání sociálních kontaktů s novými lidmi. Dalším důvodem byla dostupnost tohoto typu vzdělávání. Vzhledem k tomu, že probíhá online, je možné, aby byl využit i na menších vesnicích.

Odborník se od názorů seniorů nelišil, ve svém rozhovoru uvedl stejné důvody jako senioři.

Milena: „Šla jsem do předčasného důchodu uprostřed práce, která mě bavila. Důvodem byl tatínek, který měl těžký úraz. Vzala jsem si ho z nemocnice a o oba rodiče jsem se starala, ale tatínek mi před 14 dny umřel. To jenom proč jsem si vybrala toto studium. Začala jsem zjišťovat, že můj mozek potřebuje zase pracovat (práce okolo tatínka byla jednotvárná stejná každý den) a potřebuji mezi lidi.“

Čeněk: „Jsem starý člověk se zájmem o veškeré dění ve světě-kromě politiky, kterou považuji za adrenalinový sport, navíc považuji možnost studia ve věku za výborné procvičování a udržování mozku v kondici.“

Marie: „Zvědavost, touha dozvědět se něco více z úst lektorů, vzdělaných a většinou vážených lidí, mě vedla k tomu, že jsem se přihlásila. Sešla se nás skupina studentek s jedním studentem a po dobu studia se z nás stala vzájemně sympatická parta lidí, na kterou se každých čtrnáct dní docela těším.“

Bolena: „Pro dobrou dostupnost v místě bydliště.“

Xy: „E-learningové kurzy si volí většinou senioři, kteří jsou z malých lokalit, z malých míst, kteří se nemůžou dostavovat na prezenční výuku do sídel vysokých škol. Souvisí s tím také sociální kontakt, to znamená, že navazují nové přátelské vztahy, kontakty a kamarádství v místě svého bydliště. První důvod je, že oni nikam nemusí jezdit, hlavně ani kolikrát nemůžou, protože tam nemají dopravu, jsou třeba tři vesnice

po 5 kilometrech, ale ta doprava tam prostě nefunguje. Dalším důvodem je, že prostě mají nějaký cíl před sebou, chtějí se dozvědět nějaké poznatky a zase je to v tom kruhu rodiny, svých známých a přátel, nebo těch, kteří si postupně vytvoří.“

4.7.2 Výhody e-learningu

Dalším výzkumnou oblastí, kterou jsem se zabývala, bylo zjišťování výhod e-learningového vzdělávání. Podle seniorů je největší výhodou, že mohou e-learning absolvovat přes počítač z pohodlí domova a nemusí dojíždět do vzdálených měst. Další výhodou spatřují v možnosti znovu přehrání probraného výkladu a možnosti stálého opakování testů, které se vztahují k probírané látce. Jeden z respondentů v dotazníku uvedl: *„U testů si zkouším, co si pamatuji a zároveň se také učím, čím více testů, tím více se učím.“*

Odborník opět uvedl výhody, které uvedli i senioři. Zmínil ale také výhodu, kterou nikdo ze seniorů nenapsal. Odborník si myslí, že další výhodou e-learningu je pozvání odborníků z daných lokalit na střediska, kde se senioři scházejí a mají možnost se doptat na informace, které jim ve výkladech nejsou jasné.

Milena: *„Chodím mezi lidmi, poslouchám výklad a doma na počítači si o mohu opět pustit. U testů si zkouším, co si pamatuji a zároveň se také učím, čím více testů, tím více se učím.“*

Čeněk: *„E-learning je srozumitelný a lze ho absolvovat pomocí PC.“*

Marie: *„Dostane se do míst, všude, kde je internet, to znamená i do malých měst, nevyžaduje prostory velkých poslucháren, rektor který přednáší je ve virtuální přednášce na různých místech, o kterých je právě ve výuce řeč.“*

Bolena: *„Možnost znovu přehrání doma a možnost opakovat si testy.“*

Xy: *„Výhodou je navazování společenských vztahů, stránka té socializace, že senioři nemusí nikam dojíždět, mají to z pohodlí domova v kruhu svých známých a rodiny. Ještě jako výhodou považují to, že oni sedí u toho počítače, a když jim něco v té přednášce není jasné, okamžitě zapnou internet a dohledají si informace, teprve když nevědí ani poté nápovědě, tak se můžou zeptat toho lektora.“*

4.7.3 Nevýhody e-learningu

Třetí výzkumná otázka je zaměřeno na to, jaké nevýhody senioři v e-learningu spatřují. Zjistila jsem, že e-learning z pohledu seniorů, ale i odborníka má jedinou nevýhodu a tou je skutečnost, že seniorům chybí přímý kontakt s přednášejícím a není možné klást v průběhu výkladu otázky. Jeden z respondentů v dotazníku uvedl, že shledává nevýhodu i v tom, že přednášející ve videích nevidí reakci posluchačů.

Odborník ale zdůraznil, že i přesto, že nemají příležitost se lektora na něco zeptat v průběhu výkladu, mají možnost neustále komunikace s lektorem přes email. Dotazy uchazečů se v kurzech uchovávají, takže noví studenti kurzů mají možnost si dané dotazy přečíst.

Milena: „*No, nevýhody nějak nevnímám, alespoň si je nevybavuji.*“

Čeněk: „*Nevýhody jsem dosud nezaznamenal žádné.*“

Marie: „*Asi jediná, že chybí přímý kontakt s přednášejícím. Přednášející nevidí reakci na to, co přednáší. Na místě by jednotlivé části s námi mohl konzultovat. To je však daň za dříve zmíněnou výhodu.*“

Bolena: „*Není možné klást otázky, chybí živý kontakt.*“

Xy: „*Tak možná malou nevýhodu shledávám v tom, že oni nemají kontakt při té přednášce s lektorem, to znamená, že oni se ho na té přednášce přímo nemohou zeptat na něco, je to ošetřeno tím, že je tam tedy možnost, neustále emailové komunikace s lektorem.*“

4.7.4 Přizpůsobení e-learningu seniorů

Čtvrtá výzkumná otázka se zabývala tím, jakým způsobem jsou upraveny e-learningové kurzy pro seniory. Z pohledu seniorů, je polovina z nich spokojená s tím, jak jsou jim kurzy přizpůsobeny. Jeden z respondentů ovšem v dotazníku zdůraznil, že není spokojen s tím, že v písemné části není vše co ve videích. Nejvíce postrádal obrázky hlavně u geometrie, protože je pro ně lepší si spojit text s obrázkem, než jen samotný text. Dalšímu respondentovi se zase nelíbilo, že se v některých kurzech se zabíhalo příliš do podrobností a odborných termínů, které se poté objevily v testu. Dále se jí nelíbila přemíra jmen a letopočtů, ale je si vědoma toho, že kdyby se to odstranilo, narušilo by to podstatu tématu.

Z pohledu odborníka, jsou kurzy přizpůsobeny seniorům všemi směry. Kurzy jsou koncipovány vysokoškolskými lektory, kteří přihlížejí ke všem aspektům daného věku. V přednáškách mají senioři i názorné ukázky ve formě videí.

Milena: „*Ano spokojená jsem téměř. Někdy ale v písemné části není vše, jak na videích. U geometrie jsem postrádala obrázky, které ve videu byly. Víte, kdyby se člověk chtěl vrátit po čase k něčemu, tak kolikrát v textu to tak nevnímáte, jako spojení s obrázkem (hlavně ta architektura-geometrie).*“

Čeněk: „*Grafická úprava OK.*“

Marie: „*Abych pravdu řekla, nepřemýšlela jsem o tom až tak do hloubky. Mám důvěru, že to co nám seniorům nabízí v jednotlivých tématech je udělané po odborné stránce dobře a asi to tak má být. Jak jsem se zmínila, v některém tématu se objevilo hodně letopočtů a jmen, ale asi to je dobře, můj názor na to není rozhodující, připouštím, že kdyby se to vynechalo, narušilo by to téma. Jen ve zkušebních testech se mi jich zdálo moc k zapamatování. Také se zmiňuji o zabíhání do příliš odborné části v textilu kolem nás, byla bych pro, ať to tam zůstane jako součást vzdělávání, ale když tyto odborné termíny, příliš úzkého a speciálního zaměření se pak ocitnou v testu a mám si je pamatovat, moc se mi to nelíbí.*“

Bolena: „*Ano, vše mi vyhovuje.*“

Xy „*Ty přednášky, které mají senioři k dispozici, jsou koncipované vysokoškolskými lektory a samozřejmě jsou s přihlédnutím jednak na náročnost, a jednak na rychlost, výslovnost a správnou češtinu, aby to ta seniorská populace všechno zvládla, takže to znamená, když je tam cizí slovo, tak je to vysvětlené, mluví se pomalu, mluví se spisovně a jasně. V těch přednáškách jsou i názorné ukázky, takže oni ne jen že ty přednášky slyší, ale je natáčen v exteriérech, takže když se mluví o nějakém barokním domě, tak ten dům je tam natočen přesně do detailu, takže to je jedna věc. Druhá věc se týče možnosti pohybování se posluchačů v portále, tam jsou 4 možnosti zvětšení písma, takže oni když potřebují se na něco podívat, tak si to mohou kdykoliv zvětšit, jak jim to vyhovuje.*“

4.7.5 Práce seniorů s počítačem

Poslední výzkumnou otázkou, na kterou jsem zaměřila, bylo zjišťování počítačové gramotnosti seniorů. Velmi mě k tomuto tématu zajímaly odpovědi seniorů, neboť ve společnosti stále převládá názor, že senioři neumí ovládat počítače. Opak byl pravdou, všichni respondenti v dotazníku uvedli, že práci s počítačem jim vzhledem k věku nedělá žádné problémy. Jeden z respondentů ještě uvedl, že se stále musí zdokonalovat a učit, protože počítačová technika je ve vývoji pořád napřed.

Odborník potvrdil slova seniorů a v rozhovoru uvedl, že senioři už v dnešní době nemají žádné problémy s prací na počítačích.

Milena: *„No vzorově úplně ne, když jsem v práci s počítačem hodně pracovala, ale mám co ještě dohánět. „Počítač je pořád v předu.“*

Čeněk: *„Vzhledem k věku obstojně.“*

Marie: *„S počítačem jakž takž umím, fotografuji ze záliby a umím používat i dost programů, včetně fotografických a na úpravu fotografií.“*

Bolena: *„Dobře.“*

Xy: *„Velmi dobře, před 10 lety, když jsme začínali, bylo to horší, ale zase je to o tom, že ti tutoři ve střediscích, jim řekli, kolikrát na co mají kliknout, takže věděli, kde to hledají a jak se to hledá. Potom postupem začali přicházet na to, že když neví, tak si rozkliknou internet a zeptají se ostatních účastníků, jak to dělají, takže postupně se začali učit i internet, e-maily s tím, že to využívali pro sebe.“*

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo analyzovat e-learningové vzdělávání ze dvou pohledů – z pohledu seniorů a odborníků. V teoretické části bylo charakterizováno období stáří. Dále byl popsán proces autonomie v seniorském věku a byl uveden výčet volnočasových aktivit. V druhé části byly popsány funkce a význam vzdělávací aktivit seniorů, následně byly představeny možnosti vzdělávání seniorů v České republice. Poslední podkapitola bakalářské práce se zabývala obecnými informacemi o e-learningovém a distančním vzdělávání.

Praktická část byla zaměřena na analýzu e-learningového vzdělávání z pohledu seniorů, která byla následně doplněna o pohled odborníka. Pro účely této práce bylo stanoveno pět výzkumných otázek.

První výzkumnou otázkou bylo zjišťování důvodů, které vedou k volbě e-learningové vzdělávání seniory. Ze zkoumání vyplynulo, že hlavním důvodem vzdělávání je potřeba vzdělávat se, získávat nové informace a tím si udržet na dobré úrovni kognitivní funkce. Dále bylo zjištěno, že dalším důvodem volby e-learningu je dostupnost a navazování nových sociálních kontaktů.

Dále byly zkoumány výhody a nevýhody e-learningového vzdělávání. Respondenti vidí výhody v tom, že mohou e-learning absolvovat přes počítač z pohodlí domova a nemusí dojíždět do vzdálených měst. Jako další výhodu spatřují v možnosti znovu přehrání probraného výkladu a možnosti stálého opakování si testů. Polovina respondentů uvedla, že velkou nevýhodou e-learningu je skutečnost, že jim chybí přímý kontakt s přednášejícím a není možné klást v průběhu výkladu otázky.

Co se týče spokojenosti respondentů s přizpůsobením e-learningových kurzů jejich věkové skupině, lze konstatovat, že polovina z nich je spokojená. Zbylí respondenti v dotazníku uvedli, že jim vadí přemíra podrobností, odborných termínů, letopočtů a jmen. Dále uvedli, že nejsou spokojeni s tím, že v písemné části není vše, co ve videích. Nejvíce postrádali obrázky, se kterými se ve videu setkali, a v textové podobě chyběly.

Poslední zkoumanou oblastí bylo zjišťování počítačové gramotnosti. Všichni respondenti v dotazníku uvedli, že práce s počítačem jim nedělá žádné problémy. Tuto skutečnost potvrdil také odborník. Musím přiznat, že je pro mě tato informace velmi

zajímavá, neboť ve společnosti i nadále převládá názor, že senioři nové technologie neovládají.

Výpovědi studujících seniorů a odborníka byly víceméně konzistentní, jen ve dvou zkoumaných oblastech odborník uvedl více informací, než sami senioři. Jsem si vědoma limitů svého výzkumu, kdy pro lepší srovnání by bylo zapotřebí většího vzorku respondentů a to jak ze strany studujících seniorů, tak z řad odborníků. I přesto si myslím, že práce může být základem pro další výzkum e-learningového vzdělávání nebo může být inspirací pro vývojáře e-learningu.

Zdroje

TIŠTĚNÉ DOKUMENTY

BAREŠOVÁ, A. *E-learning ve vzdělávání dospělých*. Praha: Nakladatelství VOX, 2003. 174 s. ISBN: 80-86324-27-3.

BŘENDOVÁ, J. a kol. *Studijní příručka pro odborný diplomový seminář a metodický pokyn pro zpracování absolventské práce*. Prachatice: Vyšší odborná škola sociální, 2015.

BOČKOVÁ, L. et al. *50+ Aktivně. Fakta, inspirace a rady do druhé poloviny života*. Respekt institut, 2011. 95 s. ISBN: 978-80-904153-2-4.

ČEVELA, R. a kol. *Sociální gerontologie. Úvod do problematiky*. Praha: Grada Publishing, 2012. 263 s. ISBN: 978-80-247-3901-4.

ČÍPOVÁ, Š. *Geragogické proměny ovlivňující edukační rovinu seniorů*. In. VETEŠKA, J. a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých. Andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 121 – 150. ISBN: 978-80-7452-012-9.

DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2012. 112 s. ISBN: 978-80-247-7891-4.

DVOŘÁKOVÁ, M. *Technologie vzdělávání dospělých*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. 116 s. ISBN: 978-80-244-2820-8.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Agro, 2013. 1049 s. ISBN: 978-80-257-0807-1

HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN: 978-80-87109-19-9.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 8073670402

HOLÁSKOVÁ, K. Gerontopsychologie. In. ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 128 - 152. ISBN: 80-244-0629-2.

JEŘÁBEK, H. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum, 1993. 162 s. ISBN 80-7066-662-5.

- KALVACH, Z. a kol. Stáří a stárnutí v současném světě. In: ČEVELA, R. a kol. *Sociální gerontologie. Východiska ke zdravotní politice a podpoře zdraví ve stáří*. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 16 – 27. ISBN: 978-80-247-4544-2.
- KLEVETOVÁ, D.; DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2008. 202 s. ISBN: 978-80-247-2169-9.
- LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. 343 s. ISBN: 80-7169-195-X.
- LIPOVETSKY, G. *Éra prázdnoty. Úvahy o současném individualismu*. Praha: Prostor, 2003. 311 s. ISBN: 80-7260-085-0.
- MILLER, I.; NĚMEJC, K. *Evaluační ve vzdělání*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2014. 78 s. ISBN 978-80-213-2455-8.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4
- MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 203 s. ISBN: 80-210-3345-2.
- ORT, J. *Kapitoly ze sociologie stáří*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2004. 106 s. ISBN: 80-7044-636-6.
- PALÁN, Z. *Lidské zdroje. Výkladový slovník*. Praha: Academia, 2002. 208 s. ISBN 80-200-0950-7.
- PALÁN, Z. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2002. 184 s. ISBN: 978-80-86723-58-7
- PRŮCHA, J.; VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. 2. aktual. a rozšíř. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. 302 s. ISBN: 978-80-247-4748-4.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. 390 s. ISBN: 80-7367-124-7.
- SAK, P.; KOLESÁROVÁ, K. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. 225 s. ISBN: 978-80-247-3850-5.
- SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří*. Praha: SLON, 2007. 284 s. ISBN: 978-80-86429-62-5.

ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 207 s. ISBN: 978-80-7367-551-6.

ŠPATENKOVÁ, N.; SMÉKALOVÁ, L. *Edukace seniorů: Geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada Publishing, 2015. 232 s. ISBN: 978-80-247-9916-2.

TOMCZYK, L. *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2015. 240 s. ISBN: 978-80-904531-9-7.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN: 80-7178-308-0.

VETEŠKA, J. Celoživotní vzdělávání a učení v andragogickém kontextu. In. VETEŠKA, J. a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých. Andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 43 - 68. ISBN: 978-80-7452-012-9.

VETEŠKA, J. *Kompetence ve vzdělávání dospělých – pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 200 s. ISBN: 978-80-86723-98-3.

VIDOVICOVÁ, L. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 233 s. ISBN: 978-80-210-4627-6.

VIDOVICOVÁ, L. et al. *Stáří ve městě, město v životě seniorů*. Praha: SLON, 2013. 371 s. ISBN: 978-80-7419-141-1.

VOHRALÍKOVÁ, L.; RABUŠIC, L. *Čeští seniori včera, dnes a zítra*. Brno: Výzkumné centrum, 2004. 90 s. ISBN: neuvedeno.

ZLÁMALOVÁ, H. Distanční vzdělávání jako nový přístup ke vzdělávání dospělých. In.

SERIÁLOVÉ DOKUMENTY (články v časopisu)

ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY

Aktivní stáří. *Klub vzájemného porozumění* [online]. [cit. 2016-10-29]. Dostupné z URL: <http://www.aktivnistari.eu/58-klub-vzajemneho-porozumeni>.

Aktivní stáří. *Centrum celoživotního vzdělávání* [online]. [cit. 2016-10-29]. Dostupné z URL: <http://www.aktivnistari.eu/56-centrum-celozivotniho-vzdelavani-ccv>.

Český statistický úřad (ČSÚ) [databáze online]. 2015 [cit. 2016-10-19]. Dostupné z URL: <https://www.czso.cz/csu/czso/skolstvi-kultura-zdravotnictvi>. Celoživotní vzdělávání – účast na vzdělávání a odborné přípravě.

Český statistický úřad (ČSÚ) [databáze online]. 2015 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z URL: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=DEM01&z=T&f=TABULKA&skupId=606&katalog=30845&pvo=DEM01&str=v33&evo=v866_!_VUZEMI97-100_1&c=v3~2__RP2015MP12DP31. Počet a věkové složení obyvatel k 31. 12. – územní srovnání.

Český statistický úřad (ČSÚ) [databáze online]. 2014 [cit. 2016-10-15]. Dostupné z URL: <https://www.czso.cz/csu/czso/6b004993b0>. Podíl osob 65+ a index stáří v krajích ČR, 2001, 2011.

Elpida. *Program* [online]. [cit. 2016-10-29]. Dostupné z URL: <http://elpida.cz/prehled-kurzu>.

FORMANOVÁ, V. *Volnočasové aktivity seniorů* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Lékařská fakulta, 2012. Diplomová práce [cit. 2016-10-11]. Dostupné na URL: http://is.muni.cz/th/381774/lf_m/.

KUCHAŘOVÁ, V. a kol. *Život ve stáří. Zpráva o výsledku empirického výzkumu* [online]. 2003 [cit. 2016-10-10]. Dostupné na URL: <http://www.ncss.cz/files/ivot-ve-stari.pdf>.

TRUHLÁŘOVÁ, Z.; VOSEČKOVÁ, A. Autonomie z pohledu seniorů. *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe* [online]. 2013, vol. 7, č. 1 [cit. 2016-10-09]. Dostupné na URL: <https://aosp.upce.cz/article/view/249/182>.

Třetí věk. *Samota seniorů* [online]. 2005 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z URL: <http://www.tretivek.cz/200510/samota/>.

Univerzita třetího věku na Univerzitě Palackého v Olomouci. *Filosofie a poslání univerzit třetího věku* [online]. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z URL: <https://u3v.upol.cz/>.

Univerzita Karlova. *Univerzita třetího věku* [online]. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z URL: <http://www.cuni.cz/UK-51.html>.

VAVŘÍKOVÁ, H. Co to je, když se řekne autonomie. *Sensen* [online]. 2013 [cit. 2016-10-10]. Dostupné na URL: <http://www.sensen.cz/aktuality/2013/co-to-je,-kdyz-se-rekne-autonomie/>.

Výroční zpráva Elpida (2015). In *Elpida* [online]. 2016 [cit. 2016-10-29]. Dostupné na URL: <http://elpida.cz/o-nas>.

Výroční zpráva Život 90 (2015). In *Život 90* [online]. 2016 [cit. 2016-10-29]. Dostupné na URL: <http://www.zivot90.cz/183-vyrocní-zprávy>.

ZACHOVÁ, A. *Specifika ve vzdělávání seniorů* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2011. Diplomová práce [cit. 2016-10-30]. Dostupné na URL: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/92378>.

Život 90. *Kdo jsme* [online]. [cit. 2016-10-29]. Dostupné z URL: <http://www.zivot90.cz/254-kdo-jsme>.

Seznam obrázků a grafů

<i>Obrázek 1 Základní formy e-learningu (Dvořáková, 2015, s. 93).....</i>	<i>36</i>
<i>Graf 1 Podíl osob 65+ v krajích ČR za rok 2001 a 2011 (ČSÚ).....</i>	<i>14</i>
<i>Graf 2 Vzdělávání osob ve věku 55 - 74 let (ČSÚ)</i>	<i>28</i>

Seznam příloh

Příloha č. 1 Informovaný souhlas odborník

Informovaný souhlas

Tento souhlas zaštiťuje nakládání s informacemi získanými během rozhovoru, který je poskytnut pro účely vypracování praktické části bakalářské práce „Možnosti vzdělávání v seniorském věku“ Liliiany Vodrážkové. Tato práce je vedena na Institutu vzdělávání a poradenství na ČZU v Praze.

Rozhovor je dobrovolný, anonymní a bude nahráván na diktafon. Získané informace budou použity pouze pro potřeby praktické části bakalářské práce.

Informovaný souhlas je sepsán ve dvou podobách. Jedna podoba bude náležet Vám a druhá mně.

Tímto souhlasím s účastí na projektu Liliiany Vodrážkové a dovoluji/souhlasím, aby materiál, který jsem jí poskytla, sloužil k sepsání praktické části bakalářské práce s názvem „Možnosti vzdělávání v seniorském věku“.

Též souhlasím s nahráváním rozhovoru na diktafon, jeho následnou analýzou a přepisem do textové podoby.

Podpis a datum

10.1.2017

Podpis a datum

Vodrážková
10.1.2017

Příloha č. 2 Informovaný souhlas seniři

Informovaný souhlas

Tento souhlas zaštiťuje nakládání s informacemi získanými během rozhovoru, který je poskytnut pro účely vypracování praktické části bakalářské práce „Možnosti vzdělávání v seniorském věku“ Liliany Vodrážkové. Tato práce je vedena na Institutu vzdělávání a poradenství na ČZU v Praze.

Rozhovor je dobrovolný. Získané informace budou použity pouze pro potřeby praktické části bakalářské práce.

Informovaný souhlas je sepsán ve dvou podobách. Jedna podoba bude náležet Vám a druhá mně.

Tímto souhlasím s účastí na projektu Liliany Vodrážkové a dovoluji/souhlasím, aby materiál, který jsem jí poskytla, sloužil k sepsání praktické části bakalářské práce s názvem „Možnosti vzdělávání v seniorském věku“.

Podpis a datum

Vodrážková
24.2.2017

Podpis a datum

28.2.2017 KORIHOŠOVÁ MILENA
Korhošová Milena

KAVÁLKOVÁ BOJENA-ÚČETNÍ - KAVÁLKOVÁ

Příloha č. 3 Informovaný souhlas seniři

Informovaný souhlas

Tento souhlas zaštiťuje nakládání s informacemi získanými během rozhovoru, který je poskytnut pro účely vypracování praktické části bakalářské práce „Možnosti vzdělávání v seniorském věku“ Liliany Vodrážkové. Tato práce je vedena na Institutu vzdělávání a poradenství na ČZU v Praze.

Rozhovor je dobrovolný. Získané informace budou použity pouze pro potřeby praktické části bakalářské práce.

Informovaný souhlas je sepsán ve dvou podobách. Jedna podoba bude náležet Vám a druhá mně.

Tímto souhlasím s účastí na projektu Liliany Vodrážkové a dovoluji/souhlasím, aby materiál, který jsem jí poskytla, sloužil k sepsání praktické části bakalářské práce s názvem „Možnosti vzdělávání v seniorském věku“.

Podpis a datum

Nodrážková
24.2.2017

Podpis a datum

24.2.2017

PEKLO CENĚK - LOGISTIKA (SKLAD. HOŠP.)
KREJČOVÁ MARIE - UČITELKA MŠ

Příloha č. 4 Otázky

Senioři

Z jakého důvodu jste zvolil/a formu e-learningového vzdělávání?

Jaké jsou pro Vás výhody e-learningu?

Jaké jsou naopak jejich nevýhody, jestli nějaké vnímáte?

Jaké kurzy máte v oblibě a podle čeho si kurzy vybíráte?

Jste spokojen/á s tím, jakým způsobem jsou Vám kurzy přizpůsobeny?

Změnil/a byste něco na e-learningové podobě textu? Pokud ano, tak co by to bylo?

Jak ovládáte práci s počítačem?

Odborník

Proč si senioři volí právě e-learningové kurzy?

V čem vy shledáváte výhody využití e-learningu pro seniory?

A když to vezmeme z opačného konce, jaké jsou podle Vás nevýhody těchto kurzů?

Co se týče samotných kurzů, jaké ty kurzy mají senioři v oblibě?

Dále jsem se chtěla zeptat, jestli je nutné přizpůsobit e-learningové kurzy seniorům?

Pokud ano, tak jakým způsobem?

Jak účastníci e-learningových kurzů v seniorském věku ovládají práci s počítačem?

Jak získáváte zpětnou vazbu od účastníků kurzů? Evaluací?